

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 7'2022

(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2022.7>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

2022 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 8.07.2022

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішні і зовнішні рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 9 від 15 червня

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2022
© "Економіка. Фінанси. Право",
2022

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 7'2022

(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2022.7>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analitik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 9 of June 15, 2022). Full or partial reprint of the materials

of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 8.07.2022

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,
Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analitik", 2022
© "Economics. Finances. Law",
2022

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"»; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Величко Олена Георгіївна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар, Державне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Потішняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"; академік Академії економічних наук України (Україна)

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Чижевська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбекова Гульнара, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова (Казахстан)

Бригінець Олександр Олексійович, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ; Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Скоржевська-Амберг Малгожата, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна"; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування, Маріупольський державний університет; суддя у відставці (Україна)

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна (Україна)

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr V. Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana A. Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena H. Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatolii M. Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Iryna I. Krystopa, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii M. Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Yevheniia S. Poliukova, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena M. Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii A. Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor V. Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla V. Chyzhevska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr O. Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor I. Vasylynchuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii F. Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor V. Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzevska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatolii O. Yarovyi, PhD in Legal Sciences, Professor of Law and Public Administration department, Mariupol State University; retired judge (Ukraine)

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko (Ukraine)

Issue Editor: Anna O. Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

ПОСОХОВ І.М., ЧЕПІЖКО О.В., ПАДАЛКА П.А. Науково-методичні рекомендації з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на підставі застосування інструментів ризик-менеджменту	5
ГОРОДЕЦЬКА Т.Б., БЕЛКІН Д.О., САТАНЄВСЬКА М.М. Підвищення результативності використання ресурсів як фактор екологізації підприємницької діяльності	9
КОВАЛИК О.А., БІБІК Д.В. Особливості укладання міжнародних партнерських відносин підприємства ...	14
СЕРЕДА О.Г., КАЗАРІН Б.Р., КАРАВАНСЬКИЙ О.В. Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю: сучасний стан та перспективи розвитку	17
ІНТЕРВ'Ю, АНАЛІТИКА, КОНСУЛЬТАЦІЇ	
Дайджест новацій законодавства та оподаткування	23

CONTENTS

I. POSOKHOV, O. CHEPIZHKO, P. PADALKA. Scientific and methodological recommendations for improving the competitiveness of a machine-building enterprise on the basis of applying risk management tools	5
T. HORODETSKA, D. BIELKIN, M. SATANIEVSKA. Increasing the efficiency of using resources as a factor of environmental business activity	9
O. KOVALYK, D. BIBIK. Features of concluding international partnership of the enterprise	14
O. SEREDA, B. KAZARIN, O. KARAVANSKYI. Supervision and control over compliance with labor legislation: current status and prospects	17
INTERVIEWS, ANALYTICS, CONSULTATIONS	
Digest of innovations of legislation and taxation	23

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.7.1>
УДК 338.24

Ігор Михайлович ПОСОХОВ

д.е.н., професор, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9668-642X>

e-mail: posokhov7@gmail.com

Олена Володимирівна ЧЕПІЖКО

аспірантка, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2538-9959>

e-mail: chepizko.elena@yandex.ru

Павло Андрійович ПАДАЛКА

аспірант, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2605-7016>

e-mail: ppadalka.pw@gmail.com

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ПІДСТАВІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ РИЗИК- МЕНЕДЖМЕНТУ

Визначено, що в сучасних умовах розроблення науково-методичних рекомендацій з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на підставі застосування інструментів ризик-менеджменту є актуальною проблемою, вирішення якої дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. Запропоновано науково-методичні рекомендації з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на підставі застосування інструментів ризик-менеджменту.

Ключові слова: конкурентоспроможність, ризик, управління ризиками, інструменти управління ризиками, науково-методичний підхід, машинобудівне підприємство

ВСТУП

У сучасних умовах розроблення науково-методичних рекомендацій з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на підставі застосування інструментів ризик-менеджменту є актуальною проблемою, вирішення якої дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності машинобудівних підприємств.

Сучасні промислові підприємства функціонують в умовах невизначеності ринкового середовища і вимушені підтримувати свій рівень конкурентоспроможності в умовах невизначеності факторів ринкового середовища, сучасного падіння темпів промислового виробництва та військового стану. Актуальність теми та значення наукового дослідження вплинули на вибір теми статті.

Праці В. Диканя [2], О. Кузьміна [4], В. Вітлінського [1], І. Посохова [6-13], В. Лук'янової [5] присвячено тематиці управління ризиками на підприємстві. Проте потребує подальшого наукового дослідження проблема розроблення науково-методичних рекомендацій з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на підставі застосування інструментів ризик-менеджменту.

МЕТА роботи – розроблення науково-методичного підходу до оцінювання ризиків фінансово-господарської діяльності в управлінні конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У проведенні дослідження використано методи: аналіз та синтез, порівняння, теоретичне узагальнення, методи економіко-математичного моделювання тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проведені наукові дослідження підтверджують, що конкурентоспроможність машинобудівних підприємств слід удосконалювати на підставі застосування інструментів управління ризиками [1-13].

Розроблено науково-методичні рекомендації з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на підставі застосування інструментів управління ризиками.

Рекомендується на промислових підприємствах електротехнічної галузі впровадження та здійснення інтегрованого управління ризиками. Управління ризиками включає такі елементи системи регулювання ризиків:

1. Розроблення інтегрованого плану менеджменту ризику всієї компанії дозволить ефективно та всебічно здійснювати управління ризиком у всіх підрозділах підприємства, за допомогою методів управління та моніторингу процесів управління ризиками. Використовувані у багатьох компаніях методи управління та процеси включають елементи управління ризиком, а деякі компанії вже запровадили процеси управління для специфічних категорій ризику. Тому перед розробленням плану компанії має проаналізувати та оцінити ті елементи процесу управління ризиком, які вже застосовуються. Цей огляд повинен відобразити потреби компанії в управлінні ризиком та його контекст. Результатом буде структурована оцінка:

- зрілості, характеристик та ефективності існуючого бізнесу, культури та систем управління ризиком;
- ступеня інтеграції та послідовності управління ризиком усередині компанії, зокрема різних типів ризиків;
- процесів та систем, які планується модифікувати

або розширити;

- обмежень, які можуть перешкоджати впровадженню систематичного управління ризиком;
- законодавчих та інших регулюючих вимог;
- обмеженості ресурсів.

План повинен забезпечувати включення управління ризиками у найважливіші методи, практику та бізнес-процеси так, щоб це було доречно, ефективно та надійно. Зокрема, менеджмент ризику слід запровадити в розроблення політики, стратегічне планування, управління активами, аудит, екологічний менеджмент, протидію шахрайству, управління інвестиціями тощо. Водночас план може включати певні розділи для специфічних функцій, областей, проектів, дій чи процесів. Фактично цими розділами можуть бути окремі плани, які мають бути сумісні з загальною політикою управління ризиком підприємства.

2. Визначення та документування політики менеджменту ризику. Ця політика включає опис, зокрема, таких моментів, як:

- цілі та пояснення того, як керувати ризиком;
- зв'язки між політикою та стратегічними планами компанії;
- процеси, які використовуються для управління ризиком;
- деталі доступної підтримки та експертизи, щоб надавати допомогу відповідальним особам в управлінні ризиками;
- заяву про те, як характеристики управління ризиком буде виміряно та подано у звіті;
- зобов'язання з періодичного огляду системи управління ризиком;
- зобов'язання вищого керівництва компанії з політики управління ризиком.

Виокремлено переваги розроблення та впровадження на практиці елементів системи регулювання ризиків промислового підприємства, що призводять до істотних вигод та переваг для бізнесу:

1. *Більш реалістичний фінансовий аналіз*, оскільки, наприклад, більше не потрібно досягати консенсусу для кожного параметра, що вводиться у зв'язку з тим, що невизначеність параметрів моделювання вже включена в аналіз і можна визначити вплив більш якісної інформації на остаточне бізнес рішення.

2. *Прийняття рішень з урахуванням оцінки ризиків*. Можна відзначити взаємозв'язок: з одного боку, стратегія впливає на характер ризиків, з іншого – ризики впливають на вибір стратегії розвитку компанії. Рішення також дозволяє сформувати на промисловому підприємстві культуру прийняття рішень, які краще враховують ризики. Наприклад, якщо працівники будуть обговорювати, які сценарії дадуть дуже високе або дуже низьке значення параметра, що цікавить (а не мінімальне і максимальне значення змінних у моделі), можна дійсно визначити фактори ризику і забезпечити підґрунтя для створення системи управління ризиками. Формальна ідентифікація ризиків призводить до визначення стратегії від початку проекту або інвестування, оскільки змушує працівників сфокусуватися на зростанні ймовірності та сприятливих можливостях та знизити ймовірність та розмір негативних наслідків.

3. *Послідовний підхід до ризику*. Підприємства сти-

каються з широким спектром ризиків та інструментів управління ризиками – від фінансових інструментів управління ризиками для курсів цінних паперів, цін на сировину, енергію, тощо, до страхівки, а також стратегічних варіантів вибору, таких як диверсифікація. Аналіз ризиків надає засоби для порівняння компонентів управління ризиками, гарантуючи наявність комплексного підходу до управління ризиками. Так, підприємство може витратити на певний вид страхівки більші суми, ніж покриття відповідних ризиків.

Процес мінімізації інтегральних ризиків промислового підприємства до допустимого рівня у суті є складовим елементом загального процесу управління. Розвиток сучасного менеджменту показує, що застосування разових заходів, окремих від загальної стратегії розвитку підприємства та спрямованих на зниження ризиків, не забезпечує необхідної ефективності. Отже, діяльність з регулювання ризиків повинна мати комплексний характер.

4. *Використання ризик-менеджменту як стратегічного інструмента*. Систематично виділяючи ризик і керуючи ним, підприємство може отримати конкурентну перевагу, беручись за проекти, які конкуренти визнають надто ризиковими.

Необхідно розглядати всю сукупність ризиків, що впливають на діяльність підприємства, враховуючи взаємозв'язки між окремими ризиками конкретних бізнес-процесів та застосовуючи адекватні заходи з їх мінімізації. Механічне підсумовування коштів, необхідних для нейтралізації окремих видів ризику, призводить до збільшення загальних витрат підприємства, тоді як управління інтегральним ризиком надасть менеджерам можливість знизити суму необхідних коштів для реалізації контрризикових заходів шляхом виявлення взаємозв'язків між окремими видами ризику.

Особливо важливим є той факт, що механізм успішного регулювання інтегрального ризику компанії є інструментом усунення конфлікту інтересів її власників та менеджменту. Так, власники компанії зацікавлені насамперед у збереженні її стабільного розвитку, мінімального рівня ризику, нехай із втратою прибутковості бізнесу. Менеджмент компанії, навпаки, прагне максимізації її прибутковості навіть із суттєвим збільшенням рівня ризику.

Комплексний підхід до оцінювання інтегрального ризику за всіма напрямками економічної діяльності забезпечить формування не лише високого ступеня консолідованої виваженої реальної оцінки ризику промислового підприємства, але, зі свого боку, буде дозволяти фокусувати сукупність факторів та умов для оцінки середовища функціонування бізнесу та відповідною основою прийняття своєчасних та правильних стратегічних управлінських рішень. з метою забезпечення економічної безпеки, високого рівня конкурентоспроможності та вирішення інших стратегічних завдань [6, 8-12].

Рекомендується на промислових підприємствах машинобудівної галузі використовувати інструменти управління ризиками у поєднанні з компенсаторними заходами, а саме: відмову від певних управлінських рішень, лімітування ризиків; диверсифікацію ризиків; прогнозування ризиків; створення резервів; страхування ризиків; аутсорсинг управління ризиками.

Виокремлено основні ризики машинобудівного підприємства та запропоновано основні заходи з їх попередження та компенсації (рис. 1).

ВИСНОВКИ

Проведено аналіз наукових публікацій з управління ризиками на промислових підприємствах та науково-методичних рекомендацій з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на підставі застосування інструментів ризик-менеджменту.

Запропоновано науково-методичні рекомендації з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на підставі застосування інструментів ризик-менеджменту.

Застосування інструментів ризик-менеджменту з удосконалення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства є однією із сучасних методик, що супроводжують процес ефективного використання ключових компетенцій для підвищення рівня конкурентоспроможності машинобудівних підприємств.

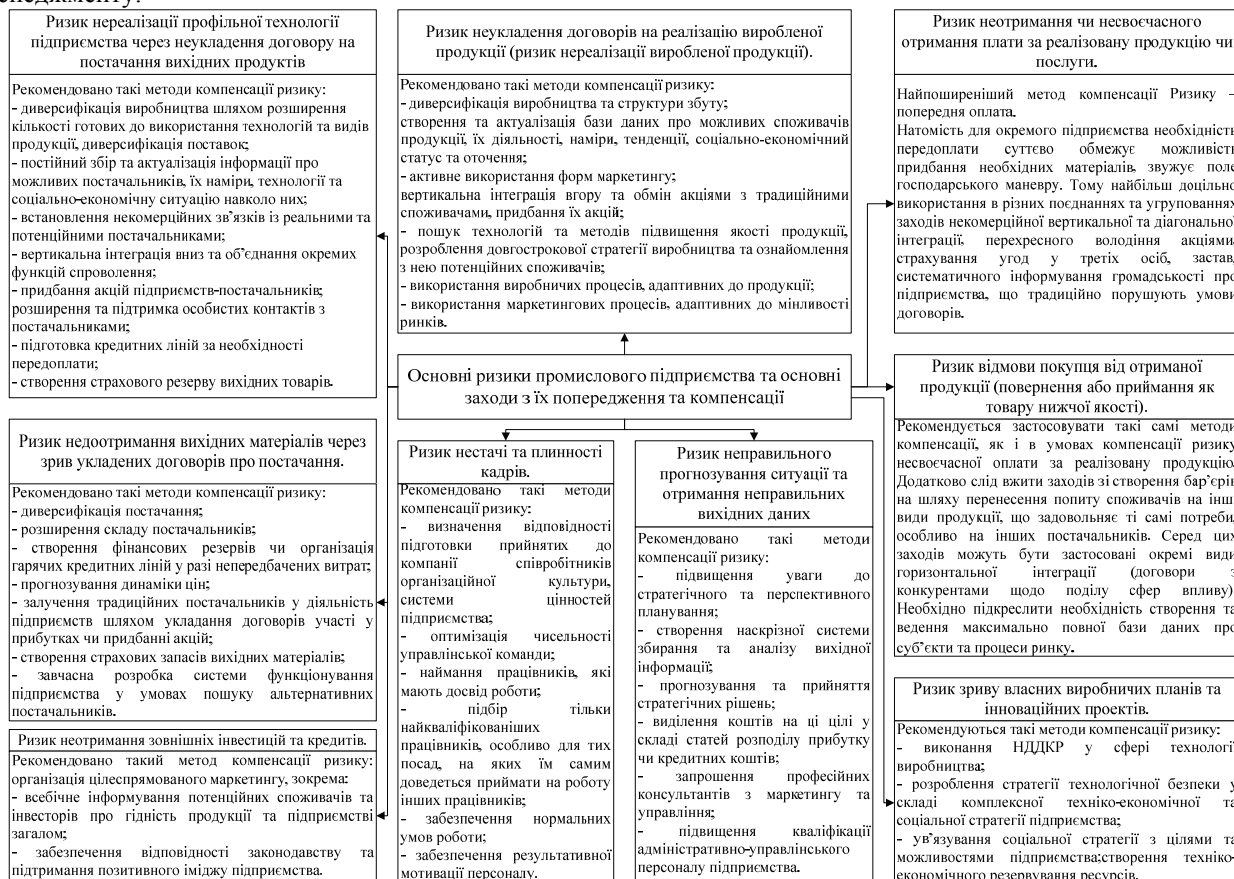

Рис. 1. Основні ризики машинобудівного підприємства та основні заходи з їх попередження та компенсації [розроблено авторами]

Список використаних джерел

1. Вітлінський В.В., Великоіваненко П.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. Київ, 2004. 480 с.
2. Дикань В.Л., Посохов І.М. Дослідження міжнародних стандартів управління ризиками. *Бізнес Інформ*. 2014. № 1. С. 314-319.
3. Інновації і маркетинг – рушійні сили економічного розвитку: монографія / за ред. С.М. Ілляшенка. Суми, 2012. 536 с.
4. Кузьмін О.Є., Подольчак Н.Ю., Беднарська О.Р. Управління ризиками машинобудівних підприємств: планування та мотивування: монографія. Львів, 2011. 127 с.
5. Лук'янова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства: монографія. Хмельницький, 2007. 312 с.
6. Посохов І.М. Теоретичні та практичні аспекти управління ризиками корпорацій: монографія. Харків, 2014. 499 с.
7. Посохов І.М. Побудова системи та розробка механізму управління внутрішніми ризиками взаємодії корпорації промислових підприємств залізничного транспорту. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2 (46). С. 213-220.
8. Posokhov I. Dyzhev V., Zhadan Yu. Risk management of industrial enterprises: theory and methodology: monograph. Kharkiv, 2020. 175 p.
9. Посохов І.М. Дослідження державної політики регулювання ризику в країнах ЄС. *Економіка. Фінанси. Право*. 2016. № 2. С. 8-11.
10. Посохов І.М., Жадан Ю.В. Застосування науково-методичного частотного підходу до комплексної кількісної оцінки фінансово-економічних ризиків підприємств олійно-жирової галузі України. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 255-264.
11. Посохов І.М., Жадан Ю.В. Науково-методичний підхід до комплексної кількісної оцінки фінансово-економічних ризиків підприємств олійно-жирової галузі України на основі нормативів. *Вісник Одеського національного університету*. 2018. Т. 23. Вип. 8(73). С. 96-102.
12. Посохов І.М., Івашченко П.О., Жадан Ю.В. Науково-методичний підхід до обчислення оптимального рівня франшизи страховими компаніями України, як складова систем управління ризиками промислових підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 1(69). С. 19-25.
13. Posokhov I.M. Zhadan Yu.V. Improved of approaches to the risk classification of industrial enterprises. *Менеджмент и маркетинг інновацій*. 2016. № 4. С. 285-300.

References

1. Vitlinskyi V.V., Velykoivanenko P.I. Riskology in economics and entrepreneurship: monograph. Kyiv, 2004. 480 p. (in Ukrainian).
2. Dykan V.L., Posokhov I.M. Research of international risk management standards. *Business Inform.* 2014. № 1. pp. 314–319. (in Ukrainian).
3. Innovations and marketing – driving forces of economic development: monograph / ed. S.M. Illiashenko. Sumy, 2012. 536 p. (in Ukrainian).
4. Kuzmin O.Ye., Podolchak N.Yu., Bednarska O.R. Risk management of machine-building enterprises: planning and motivation: monograph. Lviv, 2011. 127 p. (in Ukrainian).
5. Lukianova V.V. Diagnosis of enterprise risk: monograph. Khmelnytskyi, 2007. 312 p. (in Ukrainian).
6. Posokhov I.M. Theoretical and practical aspects of corporate risk management: monograph. Kharkiv, 2014. 499 p. (in Ukrainian).
7. Posokhov I.M. Construction of the system and development of a mechanism for managing internal risks of interaction of the corporation of industrial enterprises of railway transport. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. "Economy" series.* 2015. Issue 2 (46). pp. 213–220. (in Ukrainian).
8. Posokhov I., Dyuzhev V., Zhadan Yu. Risk management of industrial enterprises: theory and methodology: monograph. Kharkiv, 2020. 175 p.
9. Posokhov I.M. Research of state risk management policy in EU countries. *Economics. Finances. Law.* 2016. № 2. pp. 8–11. (in Ukrainian).
10. Posokhov I.M., Zhadan Yu.V. Application of scientific-methodical frequency approach to complex quantitative assessment of financial and economic risks of oil and fat enterprises of Ukraine. *Business Inform.* 2019. № 3. pp. 255–264. (in Ukrainian).
11. Posokhov I.M., Zhadan Yu.V. Scientific and methodological approach to a comprehensive quantitative assessment of financial and economic risks of enterprises in the oil and fat industry of Ukraine on the basis of standards. *Bulletin of Odessa National University.* 2018. Vol. 23. Issue 8 (73). pp. 96–102. (in Ukrainian).
12. Posokhov I.M., Ivashchenko P.O., Zhadan Yu.V. Scientific and methodological approach to calculating the optimal level of franchise insurance companies in Ukraine, as part of risk management systems of industrial enterprises. *Problems of system approach in economics.* 2019. № 1 (69). pp. 19–25. (in Ukrainian).
13. Posokhov I.M., Zhadan Yu.V. Improved of approaches to the risk classification of industrial enterprises. *Innovation management and marketing.* 2016. № 4. pp. 285–300.

Ihor POSOKHOV

Doctor of Economics, Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9668-642X>

e-mail: posokhov7@gmail.com

Olena CHEPIZHKO

postgraduate student, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2538-9959>

e-mail: chepizko.elena@yandex.ru

Pavlo PADALKA

postgraduate student, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2605-7016>

e-mail: ppadalka.pw@gmail.com

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF A MACHINE-BUILDING ENTERPRISE ON THE BASIS OF APPLYING RISK MANAGEMENT TOOLS

Introduction. The study found that in modern conditions, the development of scientific and methodological recommendations for improving the competitiveness of a machine-building enterprise based on the use of risk management tools is an urgent problem, the solution of which will increase the level of competitiveness of machine-building enterprises.

The purpose of the paper is to develop scientific and methodological recommendations for improving the competitiveness of the machine-building enterprise on the basis of the use of risk management tools.

Results. Modern industrial enterprises operate in an uncertain market environment and are forced to maintain their level of competitiveness in an uncertain market environment, the current decline in industrial production and martial law. Proposed scientific and methodological recommendations on how to improve the competitiveness of the machine-building enterprise on the basis of the development of tools for risk management. It is recommended to use risk management tools in combination with compensatory measures at industrial enterprises of the machine-building industry, namely: refusal of certain management decisions, risk limitation; risk diversification; risk forecasting; creation of reserves; risk insurance; risk management outsourcing. The main risks of the machine-building enterprise are singled out and the main measures concerning their prevention and compensation are offered.

Conclusions. The analysis of scientific publications on risk management at industrial enterprises and scientific and methodological recommendations for improving the competitiveness of a machine-building enterprise based on the use of risk management tools was carried out. Scientific and methodological recommendations for improving the competitiveness of a machine-building enterprise based on the use of risk management tools are proposed. The use of risk management tools to improve the competitiveness of a machine-building enterprise is one of the modern methods that accompany the process of effective use of key competencies to increase the level of competitiveness of machine-building enterprises.

Keywords: competitiveness, risk, risk management, risk management tools, scientific and methodological approach, machine-building enterprise

Тетяна Борисівна **ГОРОДЕЦЬКА**

к.е.н., доцент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5091-380X>

e-mail: gorodetskayaa85@gmail.com

Денис Олександрович **БЄЛКІН**

аспірант, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0975-2175>

e-mail: beil12@gmail.com

Маргарита Миколаївна **САТАНЄВСЬКА**

студентка, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6297-4183>

e-mail: strmarg@gmail.com

ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ЯК ФАКТОР ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах поступового виснаження природних ресурсів саме природний капітал стає головним обмежуючим фактором виробничих систем. Домінуюча тенденція перевищення темпів використання природних ресурсів над темпами зростання обсягів виробництва зумовлюють виключну увагу до необхідності підвищення продуктивності природних ресурсів у вирішенні екологічних проблем і проблем раціонального використання мінерально-сировинної бази країн. Створений в Україні ресурсний потенціал, його унікальність, масштаби освоєння, відповідна інфраструктура об'єктивно зумовлюють у довгостроковій перспективі збереження значної частки мінерально-сировинного комплексу в суспільному виробництві. Неефективність техніко-економічного механізму користування надрами призводить до великих втрат корисних копалин, що зумовлює об'єктивну необхідність формування концептуально нових підходів до раціонального використання природних ресурсів.

Ключові слова: ресурси, природні ресурси, екологізація, підвищення результативності

ВСТУП

У сучасних умовах поступового виснаження природних ресурсів саме природний капітал стає головним обмежуючим фактором виробничих систем. Домінуюча тенденція перевищення темпів використання природних ресурсів над темпами зростання обсягів виробництва зумовлюють виключну увагу до необхідності підвищення продуктивності природних ресурсів у вирішенні екологічних проблем.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використовувалися такі методи дослідження, як: метод наукової абстракції, статистичних спостережень, аналіз та синтез.

МЕТА статті – обґрунтування напрямів економічного зростання діяльності підприємств за рахунок ефективного використання природних ресурсів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Управління продуктивністю підприємства передбачає реалізацію альтернативних підходів: 1) збільшення обсягу реалізованої продукції за незмінного обсягу витрачених ресурсів; 2) зменшення витрат ресурсів за незмінного обсягу реалізованої продукції; 3) забезпечення умов випереджаючого зростання обсягів реалізованої продукції над темпами зростання витрат ресурсів. Практична реалізація кожного підходу може бути забезпечена за рахунок збільшення обсягів виробництва з одиниці природного ресурсу.

Визначальним фактором зростання продуктивності підприємства в умовах обмеженості природних ресурсів є впровадження ресурсозберігаючого типу виробництва. Категорію «ресурсозбереження» введено до наукової лексики з середини 1980-х рр. В умовах

трансформації економіки концепція ресурсозбереження зазнала змін. На сьогодні варто відзначити два підходи до трактування терміну «ресурсозбереження»:

1) орієнтація на «консервування» природних ресурсів;

2) раціональне використання всіх, без винятку, економічних ресурсів підприємства.

Визнаючи комплексніший характер другого підходу, акцентуємо увагу саме на раціональному використанні природних ресурсів, враховуючи їх обмеженість і значну частку у формуванні операційних витрат підприємства.

В авторській транскрипції зростання продуктивності природних ресурсів в умовах діяльності промислових підприємств розглядається не як формальне зменшення обсягів видобутку корисних копалин, а їх раціональне використання задля розширення масштабів виробничо-господарської діяльності. У цьому контексті виключного значення набуває комплексне використання сировини, що забезпечує відносну стабілізацію і подальше скорочення первинного використання ресурсів і створює передумови для оптимізації еколого-економічних параметрів функціонування підприємства.

Світовий досвід розроблення і реалізації програм ресурсозбереження ґрунтується на різноплановому арсеналі механізмів та економічних методів забезпечення ефективного ресурсоспоживання в усіх сферах діяльності. Узагальнюючи досвід зарубіжних країн, варто виокремити такі напрямки розв'язання проблеми:

- підвищення продуктивності ресурсів за рахунок підвищення рівня інноваційності виробництва;
- широкомасштабне впровадження технологій комплексного використання природних ресурсів;

– ухвалення законодавчих актів і заходів, що мають обмежувальний або стимулюючий характер до використання ресурсної бази.

Вихідною ідеєю, що відображає сутність сучасної концепції управління ресурсозбереженням на підприємстві, є ідея необхідності врахування взаємозв'язку та взаємовпливу зовнішнього та внутрішнього середовища у визначенні цілей підприємства, інструментами досягнення яких виступають стратегія економіко-екологічного управління, що претендує на вирішення одночасно двох рівнів ключових питань:

- підвищення результативності діяльності і рівня конкурентоспроможності підприємства;
- зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

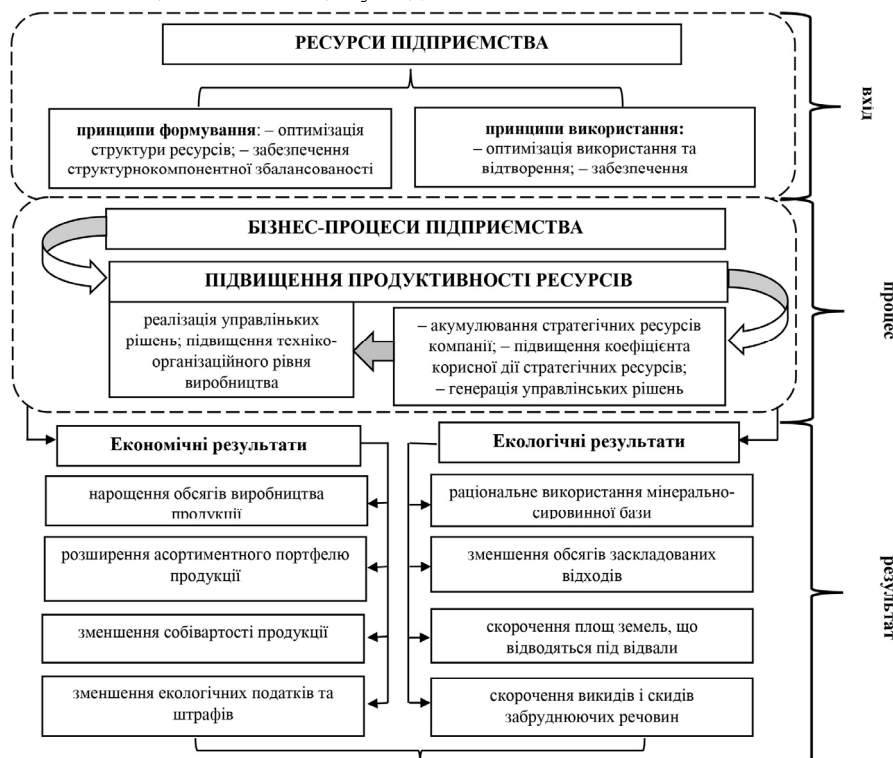
Основні напрями ресурсозбереження, висвітлені на сьогодні у науковій літературі, мають організаційно-технологічний зріз:

- впровадження ресурсозберігаючої техніки та технологій, удосконалення конструкцій машин та обладнання [1];
- переробка вторинних ресурсів, комплексне використання сировини [1];
- зниження матеріаломісткості продукції [2];
- використання нових видів матеріальних ресурсів [2];
- впровадження прогресивних норм витрат природних ресурсів [2].

Результати досліджень досвіду та функціонування провідних компаній свідчать, що традиційні джерела забезпечення результативної діяльності (матеріальні, фінансові, трудові) поступово втрачають своє значення у забезпеченні економічного зростання підприємств. Натомість, на перший план виходять такі фактори, як наявність потужного інноваційного потенціалу під-

приємств, швидкість опанування ними науково-технологічною моделлю економічного розвитку та, що найголовніше, якість людського ресурсу та умови його відтворення. Оскільки інтелектуальні ресурси становлять базу технологічного досвіду, знань і кваліфікації, тому в сучасних умовах саме вони створюють передумови для зростання продуктивності природних ресурсів. Більшому рівню інтелектуалізації виробничої системи відповідає більша продуктивність ресурсів, які залучаються нею у процесі діяльності: кожне відносне збільшення індексу економіки знань від попереднього рівня має призвести до відносного збільшення ресурсопродуктивності від базового, досягнутого рівня.

Стратегічні ресурси є передумовою зростання не лише економічної, а й екологічної ефективності господарювання: виробництво продукції з відходів промисловості у кілька разів нижче, ніж з видобутої природної сировини, що створює передумови для зростання прибутковості діяльності підприємства. Раціональне використання природних ресурсів дозволяє збільшити обсяги виробництва продукції з одиниці ресурсу, знизити собівартість товарної продукції, розширити ринкову нішу підприємства та оптимізувати розмір штрафних санкцій за забруднення навколишнього середовища. Вирішального значення набуває також розв'язання екологічних проблем: скорочення площ земель, що відводяться під відвали; зменшення обсягів закладованих відходів і заповненості території тощо. З огляду на це, можна стверджувати, що стратегічні ресурси продукують можливості для синергії еколого-економічних результатів за рахунок раціонального використання природних ресурсів (рис. 1).

Логіка формування результатів зростання продуктивності природних ресурсів

Рис. 1. Логіка формування результатів зростання продуктивності природних ресурсів

Зазначимо, що передумовами раціонального використання ресурсів підприємства є дотримання ресурсних пропорцій підприємства і досягнення максимально ефективного рівня ресурсозабезпеченості всіх бізнес-процесів відповідно до цілей розвитку підприємства. Основні напрями реалізації цього принципу:

- дотримання ресурсних пропорцій у рамках тактичних і стратегічних заходів;
- формування компенсаційного механізму перерозподілу ресурсів на основі трансформації частини базисних ресурсів у стратегічні і компенсаційні, які необхідні для виходу підприємства на рівень стійкого і ефективного функціонування;
- забезпечення стійкої та ефективної взаємодії всіх структурних елементів, оновлення та нарощення ресурсної бази підприємства у відповідності до його стратегічних орієнтирів розвитку.

Однією з ключових умов ефективного використання ресурсів є їх збалансованість, оскільки дефіцит одного з них виступає стримуючим чинником розвитку підвищення результативності діяльності підприємства загалом. Розроблення і реалізація управлінських рішень, спрямованих на забезпечення збалансованості ресурсів підприємства є комбінованим процесом, в основі якого лежить використання різних методів та інструментарію управління, відповідного поточним умовам і задачам розвитку суб'єкта господарювання.

Розглядаючи сукупність ресурсів підприємства у рамках системного підходу, можна зробити висновок, що в результаті їх взаємодії формуються нові властивості, якими кожний окремих вид ресурсу не володіє. Тобто комплексна взаємодія всіх видів ресурсів підприємства, задіяних у бізнес-процесах, продукує можливості вищого порядку, що визначають здатність підприємства до реалізації поставлених цілей і забезпечення його конкурентних переваг. Оскільки всі види ресурсів підприємства безпосередньо взаємопов'язані між собою, скоординоване і цілеспрямоване розширення їх певних видів дозволить реалізувати сформовані стратегічні цілі і пріоритетні напрями розвитку підприємства.

Управління продуктивністю підприємства на засадах раціонального використання природних ресурсів створює передумови для зростання не лише економічної ефективності, а й соціальної та екологічної. Екопозитивне значення зростання продуктивності проявляється у такому ланцюгу: підвищення ефективності використання природних ресурсів призводить до підвищення виходу продукції з одиниці природного ресурсу, а відтак, одиниця природного ресурсу здатна задовольнити потреби більшої кількості індивідумів, що призводить до зменшення потреби у природних ресурсах і в кінцевому рахунку стабілізації соціо-еколого-економічної системи.

Доведено, що саме стратегічні ресурси, по-перше, продукують можливості вищого порядку у контексті реалізації поставлених цілей і завдань функціонування підприємства; по-друге, створюють передумови для заміни невідновлюваних природних ресурсів на відновлювані нематеріальні, що дозволяє оптимізувати використання найціннішого природного капіталу. З огляду на це, їх вплив на формування результатів діяльності підприємства пропонується оцінювати крізь призму

внутрішньої продуктивності, що трактується автором, як здатність підприємства до генерування і акумулювання інтелектуальних, інформаційних, організаційних продуктів за певний проміжок часу, які набувають статусу стратегічних ресурсів і створюють передумови для реалізації пріоритетних напрямів розвитку компанії у контексті реалізації ресурсозберігаючого типу виробництва.

Серед багатьох інституцій, що присвятили себе аналізу проблем ефективного використання природних ресурсів, значне місце займає Римський клуб – неформальна міжнародна організація, що об'єднує вчених різних спеціальностей. У доповіді Римського клубу «Фактор чотири. Витрат – половина, віддача – подвійна». Саме раціональне використання природних ресурсів визнано фактором вирішення соціально-економічних та екологічних проблем. Фактор чотири символізує чотириохватний ефект, який забезпечує зростання продуктивності ресурсів унаслідок їх раціонального використання.

Проведений аналіз свідчить, що зростання продуктивності мінерально-сировинної бази передбачає впровадження ресурсозберігаючого типу виробництва, – у контексті його реалізації виключного значення набуває комплексне використання сировини, що трактується як економічно вигідне та технологічно можливе максимальне використання мінерально-сировинної бази та відходів виробництва [3].

Доведено, що виробництво продукції з відходів у кілька разів нижче, ніж з видобутої природної сировини, а відтак, комплексне використання сировини є передумовою зростання прибутковості діяльності підприємства. Комплексне використання сировини дозволяє збільшити обсяги виробництва продукції з одиниці ресурсу, знизити собівартість товарної продукції, розширити ринкову нішу підприємства та оптимізувати розмір штрафних санкцій за забруднення навколишнього середовища. Вирішального значення набуває також розв'язання екологічних проблем: скорочення площ земель, що відводяться під відвали; зменшення обсягів заскладованих відходів і запиленості території тощо. З огляду на це варто зазначити, що підвищення продуктивності природних ресурсів за рахунок їх комплексного використання дозволить отримати синергію еколого-економічної ефективності.

На нашу думку, раціональне використання природних ресурсів неможна розглядати лише як процес, його слід розглядати також як умову, результат і показник підвищення ефективності їх використання на всіх стадіях суспільного виробництва, етапах і рівнях виробничо-господарської діяльності. Систематизація поглядів на економічну сутність раціонального використання ресурсів дозволила виокремити найхарактерніші його ознаки (рис. 2).

ВИСНОВКИ

На думку авторів, планування раціонального використання природних ресурсів повинно бути комплексним і безперервним. Передумовами цього підходу є постійний моніторинг зовнішніх і внутрішніх умов функціонування підприємства, що безперервно змінюються.

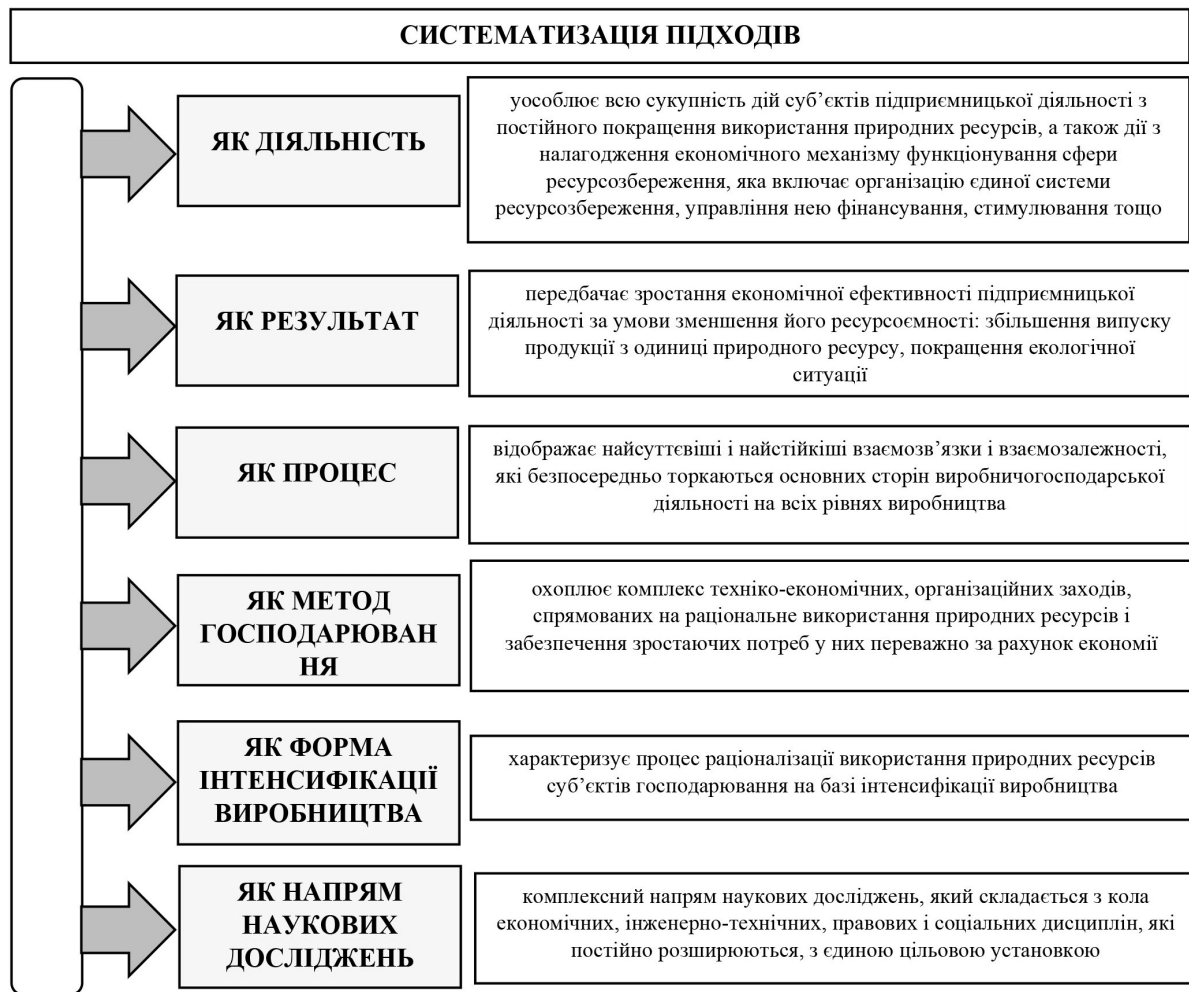

Рис. 2. Систематизація підходів до форм прояву «раціонального використання природних ресурсів»

Список використаних джерел

1. Матукова Д.Г. Еколого-економічні проблеми розвитку сучасного підприємства. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ*. 2011. №4(28). С. 60-63.
2. Савченко К.В. Методичні підходи до обґрунтування екологоінноваційної реструктуризації підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2010. № 1. Т. 2. С. 138-145.
3. Токмакова І.В. Удосконалення системи фінансування природоохоронних проектів на підприємстві. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2004. № 8. С. 52-56.

References

1. Matukova D.H. Ecological and economic problems of modern enterprise development. *Bulletin of the Kryvyi Rih Economic Institute of KNEU*. 2011. №4 (28). pp. 60-63. (in Ukrainian).
2. Savchenko K.V. Methodical approaches to substantiation of ecological innovation restructuring of the enterprise. *Bulletin of Sumy State University. Economics series*. 2010. № 1. Vol. 2. pp. 138-145. (in Ukrainian).
3. Tokmakova I.V. Improving the system of financing environmental projects at the enterprise. *Bulletin of Transport Economics and Industry*. 2004. № 8. pp. 52-56. (in Ukrainian).

Tetiana HORODETSKA

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5091-380X>

e-mail: gorodetskayaa85@gmail.com

Denys BIELKIN

postgraduate student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0975-2175>

e-mail: beil12@gmail.com

Marharyta SATANIEVSKA

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6297-4183>

e-mail: strmarg@gmail.com

INCREASING THE EFFICIENCY OF USING RESOURCES AS A FACTOR OF ENVIRONMENTAL BUSINESS ACTIVITY

In modern conditions of gradual depletion of natural resources, natural capital is becoming the main limiting factor of production systems. The dominant trend of exceeding the rate of use of natural resources over the growth rate of production leads to exclusive attention to the need to increase the productivity of natural resources in solving environmental problems and problems of rational use of mineral resources. The resource potential created in Ukraine, its uniqueness, scale of development, relevant infrastructure objectively determine in the long run the preservation of a significant share of the mineral complex in social production. The inefficiency of the technical and economic mechanism of subsoil use leads to large losses of minerals, which makes it objectively necessary to form conceptually new approaches to the rational use of natural resources.

Strategic resources are a prerequisite for increasing not only economic but also environmental efficiency: the production of industrial waste is several times lower than from extracted natural raw materials, which creates the preconditions for increasing the profitability of the enterprise. Rational use of natural resources allows to increase volumes production per unit of resource, reduce costs marketable products, expand the market niche of the enterprise and optimize the size of penalties for environmental pollution. It is also crucial solving environmental problems: reducing the area of land that are taken away under dumps; reduction of the volume of stored waste and dustiness of the territory, etc. In view of this, it can be argued that strategic resources produce opportunities for synergy of environmental and economic results through rational use of natural resources.

Development and implementation of management decisions aimed at ensuring a balance of resources enterprises is a combined process, which is based on use of various management methods and tools appropriate to the current conditions and development objectives of the entity.

Keywords: resources, natural resources, greening, increase of efficiency

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.7.3>
УДК 339.9

Оксана Анатоліївна **КОВАЛИК**

к.е.н., доцент кафедри, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6936-6778>

e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in

Дмитро Володимирович **БІБІК**

студент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6775-5393>

e-mail: dmytro.bibik@mzeid.in

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВА

Основною темою статті є міжнародні партнерські відносини. Будь-яке підприємство, яке виходить на міжнародні ринки, не зможе ефективно здійснювати свою діяльність без укладання партнерських угод з іноземними компаніями. У статті пояснюється, чому укладання є важливим між підприємствами, які саме особливості мають партнерські відносини на міжнародному рівні та які саме пункти особливо повинні містити партнерська угода для застрахування від можливих ризиків. Виявлено, з чого саме починаються міжнародні партнерські відносини та як утримувати міцні стосунки з партнерами протягом усього терміну взаємовідносин між підприємствами.

Ключові слова: міжнародні партнерські відносини, підприємства, партнерська угода, партнерство

ВСТУП

Коли підприємства виходять на нові міжнародні ринки, їм необхідно одразу почати шукати та встановлювати стосунки з партнерами та компаніями, які здійснюють свою діяльність за кордоном, а також розвинути глибше розуміння культури та ділової практики на міжнародних ринках. Це важливо, оскільки вони зможуть надати підприємствам доступ до всіх видів ресурсів, які можуть підвищити їхню конкурентоспроможність або надати знання, які будуть необхідні для виходу на міжнародні ринки. Якість обслуговування та комфортний спосіб зв'язку між партнерськими підприємствами можуть стати додатковою перевагою для підписання партнерської угоди. Уміння об'єктивно розглядати факти в атмосфері конфлікту з партнерами є обов'язковим, тому ці умови ведення перемовин потрібно постійно вдосконалювати. Ведення взаємовідносин з іншими міжнародними компаніями дозволяє розширювати діяльність та покращувати існуючі пропозиції.

Тематику укладання міжнародних партнерських відносин підприємства розглядали у своїй роботі багато зарубіжних та вітчизняних вчених. А.В. Гандзюра розглянув стратегічне партнерство як інструмент реалізації міжнародних двосторонніх відносин [1], О.Л. Терещенко дослідив партнерські відносини у контексті розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [2], Пол Тіг розбирався із сутністю партнерських відносин між підприємствами [3], К. Дональд, Т. Лайонс, Р. Триббі вивчали партнерство як об'єкт стратегічного планування та управління в громадській організації [5]. Але все-таки в їхніх роботах не достатньо приділено уваги укладанню міжнародних партнерських відносин підприємств.

МЕТА роботи – визначити особливості укладання міжнародних партнерських відносин підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для вирішення поставлених у роботі завдань застосовано методи моніторингу, контролю, комунікацій між підприємствами тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Партнерство – це взаємовигідна угода між двома компаніями, які безпосередньо не конкурують одна з одною. Ефективне управління є основою успішного партнерства, тому крайнє важливо, щоб старші керівники партнерських організацій продовжували брати участь у нагляді за партнерством. Принаймні кожен партнер повинен призначити старшого лінійного керівника компанії в якості спонсора угод – людину, яка може зосередити увагу операційних керівників і менеджерів альянсів на пріоритетах, і загалом створювати середовище, в якому кожен може діяти з більшою впевненістю та координацією [1].

Культурне різноманіття світу є результатом безпосереднього контакту людей різних культур. Глобалізація економічної діяльності, яка є невід'ємною частиною процесу діяльності компаній, ще більше підкреслює важливість соціокультурних впливів, зумовлених історичною спадщиною окремих країн. Важливим стало не тільки розуміти особливості культур різних народів, а й співпрацювати, використовуючи сильні сторони окремих культур і водночас поважаючи індивідуальність та автономію, поважаючи традиції та звичаї. Усе це робить знання про специфіку менеджменту у міжкультурному середовищі на тлі глобалізаційних процесів все більш необхідними. Ознайомлення з цими питаннями можна вважати однією з основних умов функціонування міжнародної організації.

Відносини починаються з кількох переговорів або зустрічей, під час яких партнери досліджують потенційні проблеми спільної роботи, вивчають відмінності, розробляють спільні протоколи для управління цими відмінностями та встановлюють процедурні механізми для своєї повсякденної роботи. Отримані домовленості та ясність прокладають шлях до швидшого прийняття рішень, зменшення розчарування та вдосконалення механізму контролю та моніторингу. Коли організації вкладають час і ресурси для спільного ведення партнерських відносин, партнерство створює набагато більшу

додану вартість, ніж коли вони зосереджуються лише на бізнес-цільях, юридичних і офіційних контрактах тощо.

Міжнародний процес управління партнерськими відносинами вимагає інтеграції багатьох бізнес-процесів, технологічних і розподільчих процесів для досягнення бажаного успіху на ринку. Розмір компанії не є перешкодою для здійснення закордонної експансії. Дослідження показують, що малі підприємства дуже швидко глобалізуються з самого початку своєї діяльності. Останніми роками все більше малих та середніх підприємств зазнали швидкої інтернаціоналізації, що призводить до швидких результатів у плані розвитку підприємства [2].

Звичайно, не зникають і вічні проблеми, пов'язані з управлінням з міжнародними партнерами, особливо в міру того, як компанії все частіше налагоджують відносини з партнерами у різних секторах та регіонах. Як зазначає журнал McKinsey & Company, основними з передбачуваних ризиків для стратегічних партнерств є розбіжність партнерів стосовно центральних цілей відносин, погана комунікаційна система між партнерами, погані процеси управління, а також нездатність партнерів визначити та швидко внести зміни, необхідні для успіху стосунків [3].

Комунікація між іноземними партнерськими відділами є складним процесом, і можна допустити багато помилок як від відправника, так і від одержувача повідомлень. У зв'язку з цим ще важливіше забезпечити правильний зв'язок між підприємствами-партнерами. Для функціонування партнерства вкрай важливо забезпечити наявність чітких інформаційних потоків між партнерами, між менеджером партнерства та їхнім персоналом, а також між самими партнерами (і будь-якими структурами, в яких вони беруть участь, наприклад, правління директорів). Це допоможе міжнародним партнерам зрозуміти, як насправді функціонує їхнє партнерство, обмеження, за яких воно діє, а також відповідні ролі інших залучених партнерів, організацій та людей [4]. Правильно організована система комунікації полегшить взаємодію між партнерами.

Міжнародні партнерські відносини можуть бути складними залежно від обсягу бізнес-операцій та кількості залучених партнерів. Для зменшення ймовірності виникнення складнощів або конфліктів між партнерами у рамках такого типу бізнес-структур необхідно створити партнерську угоду – юридичний документ, що визначає спосіб ведення бізнесу та деталізує відносини між кожним партнером.

Хоча кожна партнерська угода відрізняється залежно від бізнес-цілей, у документі повинні бути докладно описані певні умови, включаючи відсоток володіння, поділ прибутку та збитків, тривалість міжнародного партнерства, умови прийняття сумісних рішень та методи вирішення суперечок, повноваження партнерів. У рамках партнерської угоди окремі особи зобов'язуються зробити свій внесок у розвиток бізнесу. Партнери можуть погодитися внести капітал у компанію як грошовий внесок, щоб допомогти покрити витрати на запуск або обладнання, а послуги або майно можуть бути закладені в рамках партнерської угоди [1].

Щоб звести до мінімуму конфліктні ситуації, виявлено, що керівники обох сторін повинні прагнути спільно визначити та домовитися про те, як координувати та адаптувати дії, які є особливо важливими для відносин. Це вимагає від обох сторін тісної участі у своїй діяльності [5]. Так, міжнародні партнери повинні мати повну згоду стосовно цілей партнерства та процесу, за допомогою якого його цілі можуть бути досягнуті.

Правове регулювання партнерських відносин, що виникають під час здійснення спільної діяльності її учасниками, загалом передбачено Цивільним кодексом України (ЦКУ) (ст.ст. 1130 – 1143) [6]. Згідно зі ст. 1131 ЦКУ договір повинен укладатись у письмовій формі та участь у написанні цього договору повинні брати і визначатись за домовленістю обох партнерів, якщо інше не встановлено законом про окремі види спільної діяльності. Розподіл прибутку згідно зі ст. 1139 ЦКУ визначається пропорційно вартості вкладів учасників у спільне майно, якщо інше не встановлено договором простого товариства або іншою домовленістю учасників.

ВИСНОВКИ

Отже, можна сказати, що партнерство між підприємствами – це домовленість між двома або більше компаніями стосовно здійснення взаємовигідного проєкту, водночас кожна з них зберігає свою незалежність. Компанії можуть вступати в партнерські відносини, щоб вийти на новий ринок, покращити свою продуктову лінійку або отримати перевагу над конкурентом. Партнерська угода дозволяє двом підприємствам працювати над досягненням спільної мети, яка принесе користь обом.

Основною проблемою управління міжнародними партнерськими відносинами підприємства є мультикультуралізм. Різна культура країн світу, глибоко вкорінена в свідомості людей, впливає на їхню поведінку також у ділових відносинах. Культурне середовище визначає підхід до мотивації працівників, керівництва, ступінь децентралізації влади, спосіб організації діяльності, координацію іноземних суб'єктів, вирішення конфліктів, управління відділами, прийняття рішень, ведення ділових переговорів тощо.

Щоб звести до мінімуму конфліктні ситуації, виявлено, що керівники обох сторін повинні прагнути спільно визначити та домовитися про те, як координувати та адаптувати дії, які є особливо важливими для відносин. Це вимагає від обох сторін тісної участі у своїй діяльності. Так, міжнародні партнери повинні мати повну згоду стосовно цілей партнерства та процесу, за допомогою якого його цілі можуть бути досягнуті.

Можна прийти до висновку, що критерії успіху проєкту необхідно ретельно відстежувати та контролювати, щоб гарантувати усунення або принаймні мінімізацію відхилень, це входить до сфери операційної функції управління міжнародними партнерськими відносинами. Тому багато підприємств, які мають партнерів у різних країнах застосовуються різні інструменти і методів контролю та моніторингу.

Список використаних джерел

1. Гандзюра А.В. Стратегічне партнерство як інструмент реалізації міжнародних двосторонніх відносин. *Юридичний вісник*. 2020. №1. С. 376–383.
2. Терещенко О.Л. Партнерські відносини в контексті розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Київ, 2018. 254 с.
3. Teague P. What is Enterprise Partnership? *Organization*. 2019. № 1. pp. 567–589.
4. Гутарева Ю.В., Аннаєв Б.С. Особливості комерціалізації інноваційних розробок на умовах аутсорсингу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 12(2). С. 88-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_12%282%29__22.
5. Donald Carrie G., Lyons Thomas S., Tribbey Rebecca C. A partnership for strategic planning and management in a public organization. *Public Performance & Management*. 2017. pp. 176–193.
6. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

References

1. Handziura A.V. Strategic partnership as a tool for the implementation of international bilateral relations. *Legal Bulletin*. 2020. №1. pp. 376–383. (in Ukrainian).
2. Tereshchenko O.L. Partnership relations in the context of small and medium business development in Ukraine. Kyiv, 2018, 254 p. (in Ukrainian).
3. Teague P. What is Enterprise Partnership? *Organization*. 2019. № 1. pp. 567–589.
4. Hutareva Yu.V., Annaiev B.S. Features of commercialization of innovative developments on the terms of outsourcing. *Economics. Finances. Law*. 2015. № 12 (2). pp. 88–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_12%282%29__22. (in Ukrainian).
5. Donald Carrie G., Lyons Thomas S., Tribbey Rebecca C. A partnership for strategic planning and management in a public organization. *Public Performance & Management*. 2017. pp. 176–193.
6. Civil Code of Ukraine: Code of 16.01.2003 No 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (in Ukrainian).

Oksana KOVALYK

PhD in Economics, Associate Professor of department, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6936-6778>

e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in

Dmytro BIBIK

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6775-5393>

e-mail: dmytro.bibik@mzeid.in

FEATURES OF CONCLUDING INTERNATIONAL PARTNERSHIP OF THE ENTERPRISE

Introduction. The main topic of the article is international partnerships. Any company that enters international markets will not be able to operate effectively without concluding partnership agreements with foreign companies. The article explains why the conclusion is important between companies, what are the features of partnerships at the international level and what are the points that need to have a partnership agreement to insure against possible risks. It also revealed exactly where international partnerships begin and how to maintain strong relationships with partners throughout the life of the relationship between enterprises.

The purpose of the paper is to determine the peculiarities of concluding international partnerships of the enterprise.

Results When companies enter new international markets, they need to immediately start looking for and establishing relationships with partners and companies operating abroad, as well as develop a deeper understanding of culture and business practices in international markets. This is important because they will be able to provide businesses with access to all kinds of resources that can increase their competitiveness or provide the knowledge they will need to enter international markets. The quality of service and the comfortable way of communication between partner companies can be an additional advantage for signing a partnership agreement. The ability to objectively consider the facts in an atmosphere of conflict with partners is a must, so these conditions for negotiation need to be constantly improved. Keeping in touch with other international companies allows you to expand your business and improve existing offerings.

Conclusion. It can be concluded that the main problem of managing international partnerships of the company is multiculturalism. Different cultures of the world, deeply rooted in the minds of people, influence their behavior in business relationships. To minimize conflict, it was found that the leaders of both sides should seek to jointly identify and agree on how to coordinate and adapt actions that are particularly important to the relationship. This requires both sides to work closely together. Thus, international partners must fully agree on the goals of the partnership and the process by which its goals can be achieved.

Keywords: international partnerships, enterprises, partnership agreement, partnership

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.7.4>
УДК 349.2:331.45

Олена Григорівна **СЕРЕДА**

д.ю.н., професор, зав. кафедри, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8252-1963>

e-mail: osereda3@gmail.com

Богдан Романович **КАЗАРІН**

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8356-3703>

e-mail: Bogdan11111111122@gmail.com

Олег Валерійович **КАРАВАНСЬКИЙ**

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9017-0024>

e-mail: olegoleh1234@gmail.com

НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті комплексно досліджено національну систему інспекції праці, її правове регулювання у законодавстві України, завдання, сфери застосування механізму інспекції праці в Україні, розглянуто відмінність державного та громадського контролю, порівнюючи із стандартами Міжнародної організації праці та закордонним досвідом. Визначено ключові нормативні акти МОП у регулюванні інспекції праці та вимоги. Особливу увагу приділено вивченню іноземного досвіду цього питання, прикладом якого стала модель інспекції праці у Польщі, досліджено її структуру, організацію і компетенцію. Детально досліджено довгострокові, багаторічні та річні програми заходів, які створює інспекція праці у Польщі для забезпечення ефективної системи попередження та недопущення порушень трудового законодавства. Також розглянуто контрольні програми й інші заходи, що здійснюються скоординовано відповідно до конкретних правил, які дозволяють отримати результати і сформулювати план подальших дій.

Ключові слова: додержання законодавства про працю, інспекція праці, Міжнародна організація праці, органи нагляду і контролю, забезпечення трудових прав

ВСТУП

Праця є основою життєдіяльності, належного існування та розвитку суспільства. Як наслідок, це невід'ємний складник буття кожної людини, що дає змогу їй реалізувати себе як особистість, самовиражатися у професійному плані, тим самим реалізовувати своє право на гідне життя. Саме тому право на працю є одним із фундаментальних прав людини, що закріплюється на національному та міжнародно-правовому рівні. В обох випадках держави беруть на себе обов'язок створювати громадянам умови для повного здійснення цього права, захисту їх трудових прав та інтересів. Для досягнення цієї мети держава створює систему інспекції праці. Україна як правова держава, яка визначає соціальні цінності пріоритетними та протягом минулих років ратифікувала основні міжнародні угоди у сфері праці має власну модель нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю. Такий вітчизняний механізм захисту законності у трудових відносинах реформувався для підвищення ефективності цієї системи та забезпеченні відповідності міжнародним стандартам праці. Однак існує чимало невирішених питань, що негативно впливають на застосування механізму інспекції праці, що супроводжується порушеннями визначених у законодавстві положень по реалізації працівниками конституційного права на працю. Тому важливим є комплексне та предметне дослідження вітчизняної системи державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, міжнародних стандартів, звернення уваги на наявні проблеми та можливі шляхи їх вирішення, а також розгляд іноземної контрольно-наглядової практики інспекції праці

з їх досвідом у сфері реалізації застосування такої інспекції ключового інструменту державної присутності для формування, забезпечення і сприяння розвитку високих результатів у забезпеченні належних умов праці. На основі матеріалів судової практики та статистичних даних виявлено основні проблеми у цій сфері, а також їх можливі вирішення.

Актуальність теми: діяльність держави у сфері здійснення контролю за додержанням законодавчих вимог про працю має важливе значення для повноцінної реалізації комплексу трудових прав громадян та належного функціонування трудових правовідносин. Тому для підвищення ефективності системи інспекції праці в Україні актуальним залишається дослідження цього інституту трудового права, вітчизняної моделі державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, наявних на сьогодні проблем та іноземної практики організації та діяльності державних органів у здійсненні інспекції праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: наукові дослідження теми діяльності державних інспекцій у контролі додержання законодавчих положень у сфері праці, а також розгляді іноземної практики та механізму діяльності інспекцій праці в інших державах проводили багато українських вчених, серед яких можна виділити таких як: О.М. Ярошенко, Л.М. Давиденко, О.Г. Середя, В.І. Прокопенко, А.В. Мельник, О.В. Байло, Р.В. Галич, а також іноземних – Sylwia Karbowska, Teresa Wyka, Katarzyna Bomba, Tomasz Duraj, Izabela Jakubowska, Andrzej Jarocho.

Постановка завдання: детальне і предметне дос-

лідження вітчизняної та іноземних систем інспекції праці, функціонуванні державних органів у сфері нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, визначення шляхів оптимізації діяльності інспекції праці з урахуванням міжнародного досвіду.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є праці провідних вчених та матеріали періодичних видань. Використано методи теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Одним з найбільш дієвих та важливих механізмів захисту й реалізації законодавчих положень про працю та всього комплексу трудових прав та інтересів працівників є державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю.

Ефективна і дієва система інспекції праці забезпечує належне функціонування трудових правовідносин, що сприяє як благополуччю працівників, так і покращенню фінансових результатів завдяки більш високій продуктивності та сталому розвитку суспільства [1].

На думку О.Г. Середи, в Україні відбувається активний процес узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами у галузі охорони праці, включаючи як стандарти, визначені в актах Міжнародної організації праці, так і європейські. Водночас Україна знаходиться лише на першому етапі розвитку трудового законодавства у напрямі євроінтеграції, оскільки на сьогодні можна вести мову лише про вдосконалення системи права і законодавства задля досягнення стабільності в суспільстві, гарантування верховенства права [2].

Центральне місце серед міжнародних установ, які здійснюють захист трудових прав людини та сприяють поліпшенню умов праці, займає Міжнародна організація праці (МОП), одним з напрямків діяльності якої є сприяння формуванню дієвих систем інспекції праці для коректного і чіткого застосування міжнародних стандартів праці та підвищенню ефективності проведення заходів контролю у сфері трудових відносин.

Головними нормативними актами МОП у цій сфері є Конвенція № 81 про інспекцію праці у промисловості й торгівлі та Конвенція № 129 про інспекцію праці у сільському господарстві. Перша у ст. 3 визначає такі завдання системи інспекції праці:

а) забезпечення застосування правових норм у галузі умов праці та охорони працівників під час їхньої роботи, як наприклад, норм тривалості робочого дня, заробітної плати, безпеки праці, охорони здоров'я і добробуту, використання праці дітей і підлітків та з інших подібних питань, тією мірою, якою інспектори праці повинні забезпечувати застосування таких норм;

б) забезпечення роботодавців і працівників технічною інформацією та консультацією стосовно найбільш ефективних засобів дотримання правових норм;

в) доведення до відома компетентного органу інформації про недоліки або зловживання, які не підпадають під дію існуючих правових норм [3]. Для якісного функціонування трудового законодавства вимагається наявність центрального органу влади, якому підпорядковується система інспекції праці. Також встанов-

люється сукупність принципів, якими визначаються сфери законодавства, охоплені діяльністю інспекції праці, визначено функції та організацію системи інспекції, критерії добору персоналу, статус і умови служби інспекторів праці, а також їхні повноваження і обов'язки. Орган інспекції праці повинен оприлюднювати й направляти до МОП щорічну доповідь, де висвітлюється загальний стан функціонування його служб у розрізі низки питань [4]. Конвенція № 129 про інспекцію праці у сільському господарстві схожа за змістом до попередньої, однак стосується створення у державах системи інспекції праці вже у сільському господарстві, яка застосовується до сільськогосподарських підприємств, на яких працюють робітники за наймом або учні, незалежно від виду їхньої винагороди і типу, форми або тривалості їхнього трудового договору [4].

МОП надає підтримку країнам, що входять до неї, у сфері реалізації нормативних положень у сфері праці, зокрема розробляє Програми гідної праці, що є системою надання підтримки країнам та окреслює план, що спрямовує діяльність МОП у певній державі відповідно до пріоритетів, розроблених за участю уряду, профспілок та роботодавців. Так, 17 грудня 2020 р. підписано Меморандум про взаєморозуміння з впровадження Програми гідної праці для України на 2020-2024 рр., до якого додавався текст цієї Програми. Відповідно до завдань, визначених у Програмі, її метою є вирішення проблем, які належать до сфери ключових технічних експертних знань МОП. Для досягнення цього погоджено пріоритетні напрями: 1) покращений соціальний діалог; 2) інклюзивна та продуктивна зайнятість; 3) покращення умов праці та соціальний захист. У сфері інспекції праці підтримка МОП ґрунтуватиметься на попередніх та поточних двосторонніх проєктах для розгортання сучасної служби інспекції праці, що сприятиме безпечній, здоровій та задекларованій праці в Україні, а також у розробленні проєктів законів та нормативно-правових актів, наближаючи національну нормативно-правову базу з БГП до Директив ЄС та міжнародних трудових норм [5].

Більшість країн ратифікували вищенаведені міжнародні угоди у сфері праці та використовують їх у регулюванні трудових відносин. Але також надзвичайно важливе значення має визначення моделі інспекції та контролю за дотриманням належних умов праці на національному рівні. Такі моделі можуть суттєво відрізнятися між собою умовами, створенням відповідних спеціалізованих органів, економічним середовищем, в якому вони існують, що комплексно впливає на їх ефективність. Тому для визначення позитивних і негативних явищ у державній системі інспекції праці, що потребують покращення та додаткової уваги необхідним є порівняння європейської та світової практики у цій сфері.

У законодавстві України також закріплений такий механізм забезпечення законності у трудових відносинах, як інспекція праці, який має назву нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю. В Основному Законі України у ст. 43 визначено, що держава створює умови для здійснення громадянами права на працю. Це конституційне положення деталізується у гл. 18 Кодексу законів про працю (КЗпП) "Нагляд і контроль за додержанням законодавства

про працю" і являє собою взаємопов'язаний комплекс державного та громадського нагляду. Ключовою відмінністю між цими складовими комплексу інспекції праці полягає в наявності у державних органів та інспекцій не лише контрольно-наглядових, якими володіють і органи громадського контролю, а й владних повноважень, зокрема давати роботодавцю обов'язкові для виконання приписи з усунення виявлених порушень, зупиняти діяльність підприємства або окремих його підрозділів у разі порушення вимог про охорону праці – створення обстановки, небезпечної для життя і здоров'я працюючих, притягати винних до юридичної відповідальності.

Професійні спілки (у разі їх відсутності – це уповноважена найманими працівниками особа) як основний орган громадського контролю за додержанням законодавства про працю, сприяє формуванню безпечних і нешкідливих умов праці на конкретному у відповідності до норм, встановлених законодавством про працю. Як засіб впливу у своїй діяльності, у разі загрози життю або здоров'ю працівників професійні спілки мають право вимагати від роботодавця негайного припинення робіт на робочих місцях виробничих дільницях у цехах та інших структурних підрозділах або на підприємствах чи виробництвах фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю загалом на період, необхідний для усунення загрози життю або здоров'ю працівників [6].

Завданнями інспекції праці є забезпечення застосування правових норм, закріплених у національному законодавстві України та міжнародних угодах у галузі умов праці та охорони працівників під час їхньої роботи, як, наприклад, норм тривалості робочого дня, заробітної плати, безпеки праці, охорони здоров'я і добробуту, використання праці дітей і підлітків та з інших подібних питань. Тобто інспекція має здійснювати загальний суцільний нагляд у сфері праці.

На думку А.В. Мельник, нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства є одним з найдієвіших механізмів підтримання правопорядку у сфері праці: вони являють собою діяльність компетентних органів, спрямовану на захист трудових прав працівників, у процесі якого означені органи попереджають, виявляють порушення трудового законодавства, відновлюють трудові права працівників та притягають до відповідальності винних у порушенні цих прав посадових осіб [7].

Міністерство соціальної політики України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого координується Урядом України і який реалізує державну політику у сфері праці та соціального захисту, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, пенсійного страхування та соціального діалогу, а отже, сприяє належному функціонуванню системи охорони праці. Основними сферами застосування механізму інспекції праці є встановлення умов праці та їх застосування, тобто перевірка на відповідність організації праці у підприємствах, установах, організаціях вимогам, встановленим у ст.ст. 9 і 16 КЗпП, що забороняють у договірному порядку погіршувати становище працівників порівняно з чинним трудовим законодавством та угодами із соціально-економічних питань. Також особливу важливість становить пере-

вірка відповідності індивідуальних актів роботодавця вимогам нормативно-правових актів про працю. Реалізуючи міжнародні стандарти у сфері праці та положення ратифікованих конвенцій МОП, в Україні діє система державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, де передбачений центральний орган влади, який реалізує державну політику у сфері охорони праці у порядку, визначеному Кабінетом міністрів України. Цим органом є Державна служба України з питань праці, яка координується Кабінетом міністрів України через Міністерство соціальної політики та здійснює інспекцію праці юридичних осіб незалежно від форм власності та видів діяльності, господарювання, що закріплене у ст. 259 КЗпП. Її утворено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 442 від 10 вересня 2014 р. Основним методом реалізації повноважень у сфері інспекції праці центральним органом є проведення систематичних перевірок суб'єктів господарської діяльності на дотримання ними належних стандартів праці та надання трудових гарантій працівникам, перевірки офіційного оформлення найманої праці. Окрім центрального органу виконавчої влади, у ст. 260 КЗпП наведено повний перелік органів, які здійснюють заходи із нагляду та контролю за додержанням нормативних актів про працю. За ініціативи Державної служби України з питань праці 11 листопада 2021 р. наказом Міністерства економіки започатковано процес цифровізації системи управління охороною праці. Передбачено запровадження ведення електронного документообігу, альтернативного на вибір роботодавця (форма звітності по зарплатних боргах, яку можна оновлювати у реальному часі, а не подавати до Держстату раз на місяць – вже є на порталі). Це має особливу значимість в умовах карантинних обмежень у державі для реалізації заходів інспекції праці у таких обставинах [8]. Правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання у здійсненні державного нагляду (контролю) визначаються Законом України "Про Основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності". Відповідно до цього нормативно-правового акту заходи, що проводяться Держпрацею у сфері нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю можуть бути плановими та позаплановими. Встановлено чітку періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) залежно від ступеня ризику від провадження господарської діяльності, до якого віднесено суб'єкт господарювання. Дослідження матеріалів судової практики засвідчує неефективність проведення заходів державного нагляду (контролю) у сфері праці у зв'язку із порушенням процедури проведення таких заходів. Переважна більшість судових розглядів справ за адміністративними позовами суб'єктів господарювання до територіальних управлінь Держпраці про визнання протиправною та скасування постанови вирішуються на користь суб'єктів господарювання [9]. За минулий 2021 р. Держпрацею проведено 21150 перевірок на додержання роботодавцями законодавства про працю, з них за результатами у 18 702 виявлено

порушення та застосовано відповідні санкції [10]. Тому, як бачимо, високою є кількість порушень вимог законодавства зі сторони роботодавців у трудових правовідносинах – 88% від загальної кількості, що вимагає дієвої державної системи нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Одним з найдієвіших засобів подолання цього є юридична відповідальність, яку будуть нести фізичні та юридичні особи за порушення законодавства про працю. Стосовно реалізації ратифікованих конвенцій 81 та 129 МОП, то наявні деякі проблемні ситуації. Так, інспекторам праці не вистачає деяких повноважень, передбачених цими Конвенціями, а саме можливості визначення та усунення причин небезпечного виробничого середовища та незадекларованої праці. Також суттєвою проблемою у цій сфері є недостатня кількість інспекторів праці, що призводить до великого навантаження та недоплат у виконанні обов'язків. У середньому на одного державного інспектора праці в Україні припадає більше ніж 30 тис. роботодавців, для порівняння, у Франції кожен інспектор праці має місцеве бюро, в якому, крім нього, працює ще щонайменше 2 контролери та 2 секретарі, які разом контролюють стан дотримання законодавства про працю на 10-12 тис. працюючих [10]. Велику роль для забезпечення належного функціонування системи інспекції праці відіграє навчання та отримання досвіду для інспекторів праці, що можливе лише за якісного фінансування, забезпечення служби достатніми ресурсами, надання інспекторам соціальних гарантій та преміювання за ефективну роботу, що підвищить престиж професії та зменшить корупційні ризики. Одним з найбільш дієвих засобів підвищення ефективності у роботі власної системи державного контролю за додержанням законодавства про працю є дослідження іноземних моделей інспекції праці. У всіх розвинених країнах з ринковою економікою ці системи пройшли надзвичайно тяжку дорогу боротьби з порушеннями трудового законодавства. Гарним прикладом для нашої правової системи є досвід Республіки Польщі. Відповідно до Закону Республіки Польщі про Національну інспекцію праці основними завданнями Національної інспекції праці є нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю, зокрема положень і принципів охорони праці, положень про трудові відносини, винагороду за працю та інші виплати, що впливають із трудових відносин, робочий час, відпустки, права працівників, пов'язані з батьківством, працевлаштування молоді та людей з інвалідністю. Застосовується принцип попередження порушень норм трудового законодавства відповідно до якого найперше контроль орієнтований на виробництва та робочі місця, в яких вже раніше діагностовано порушення. Також важливою функцією є виконання завдання з діагностики та моніторингу охорони праці, що спрямовано на вивчення ситуації на вибраних ділянках, визначення обсягу та виду виникнення проблем, а також планування та вжиття превентивних дій. Національна інспекція праці підпорядковується Сейму. Нагляд за роботою Національної інспекції праці в обсязі, визначеному Законом, здійснює Рада з охорони праці [11]. До завдань Ради входить висловлення позиції з питань діяльності Національної інспекції праці, зокрема стосовно: програми діяльності та завдання Національної інспекції

праці, періодичні оцінювання діяльності Національної інспекції праці та висновки за результатами цих оцінювань, національних проблем охорони праці. Рада висловлює думку з приводу кандидатів на посади головного інспектора праці та його заступників, а також дієвості інспекторів праці. Організаційними підрозділами Національної інспекції праці є: Головна інспекція праці, районні інспекції праці та Навчальний центр Національної інспекції праці. Для забезпечення ефективної системи превенції та недопущення порушень трудового законодавства Національна інспекція праці розробляє програму довгострокових дій, а також багаторічні та річні програми заходів. Головною ланкою забезпечення контролю за дотриманням трудового права є програма довгострокових дій, яка визначає загальний напрямок розвитку на роки вперед. До неї включаються такі параметри: методи та форми просування, які враховують, крім соціальних, також і аспекти економічного значення системного управління охороною праці, адаптація та розробка розширених систем управління охороною праці до розміру конкретного підприємства та профілю діяльності, зокрема вид і ступінь тяжкості професійних загроз, діяльність, яка доповнює та покращує запобіжні ініціативи на рівні компанії (особливо стосовно самоконтролю роботодавця). Контроль, що впливає з багаторічного плану, являє собою близько 20% від загальної кількості контролю. Решта перевірки проводиться у відносинах з: виконання власних завдань, визначених самостійно районними інспекціями роботи, що випливають із специфіки та місцевої ситуації (30 %); розгляд скарг працівників (30 %); виконання інших контрольно-наглядових завдань, що впливають безпосередньо з нормативних положень, зокрема, наприклад, дослідження причин аварій на виробництві, участь у прийманні інвестицій, контроль умов працевлаштування підлітки (20 %) [12]. У формулюванні мікрів однорічної програми аналізуються: результати контрольно-наглядової та профілактичної діяльності за попередній календарний рік; дані державної статистики про нещасні випадки на виробництві та умови праці та професійні захворювання; в середньому кожного календарного року вноситься близько 200 пропозицій до цієї програми, поданих міністерствами та відомствами, центральними, наглядовими та контролюючими органами за умовами праці, асоціаціями, спілками професійних організацій, організацій роботодавців, науково-дослідних центрів. Пропозиції до програми включають: зауваження та рекомендації, сформульовані Радою з охорони праці, висновки та інформація, що містяться в Оцінці гігієни та безпеки праці, напрямки, викладені у Новій стратегії Європейського Співтовариства у сфері охорони здоров'я та безпеки праці. У рамках внутрішньоорганізаційної діяльності, спрямованої на покращення роботи, проводиться: внутрішній контроль, спрямований на оцінювання правильності та ефективності контрольно-наглядової діяльності; перевірка окремих аспектів функціонування та статутної діяльності офісу; навчання працівників Національної інспекції праці з особливим акцентом, зокрема працівників, які здійснюють контрольну діяльність та контролюють її. Для збільшення ефективності здійснення охорони праці проводяться діагностичні огляди. Усі

контрольні програми централізовано скоординовано та здійснюються відповідно до єдиних правил, які дають змогу отримати результати і сформулювати на цьому план подальших дій. Детальний перелік контрольних завдань для виконання у центральному апараті програми включає розклад планових перевірок. Додатково розробляються власні завдання районних інспекцій праці. Вони охоплюють проблеми, не охоплені центральними інспекціями, а заплановані – відповідно до діагнозу зробленого місцевою інспекцією праці. Особливе значення має поточна діяльність інспекції праці стосовно статистики розгляду скарг працівників. Їхня кількість залишається високою, що є сигналом не тільки про тривожну ситуацію в галузі охорони праці (понад 80 % скарг отримують підтвердження), а й свідчить про підвищення правосвідомості працівників, які шукають підтримки в діяльності перевіряючих органів [13]. Перша перевірка має переважно довідковий та консультативний характер на нововідкритих підприємствах або на тих, де змінився профіль діяльності. Звісно, окрім інформації та консультацій у сфері трудового права інспектори реагують на випадки звернень з приводу порушень або на фактичне виявлення порушень. У здійсненні планових контрольних-наглядових заходів інспектори праці переходять від детальних перевірок до оцінювання готовності та спроможності підконтрольних суб'єктів для самоконтролю, як частини системи управління підприємством і врахування питань безпеки та захисту прав своїх працівників. Національна інспекція праці відповідно до стандартів національних інспекцій держав-членів ЄС також запроваджує неконтрольні форми діяльності. До таких форм зрозумілої профілактики відносяться: заходи, що сприяють охороні праці, вони переконують роботодавців про рентабельність інвестування у покращення умов праці та дотримання закону. Багато заходів супроводжуються спеціально підготовленими інформаційними програмами з контрольної діяльності інспекцій праці, спрямованими на підви-

щення правосвідомості працівників та роботодавців. Загалом, в результаті аналізу польського та українського законодавства визначено, що українське законодавство є більш каральне на відміну від польського та діє насамперед з метою попередження порушень.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна сказати, що необхідність вдосконалення власної системи контролю за дотриманням трудового законодавства постає перед українським суспільством кожного року все гостріше. Це впливає із статистики різного роду порушень, яка має регресивну динаміку. Визначено, що найбільш прийнятною моделлю інспекції праці, з якої варто брати досвід є модель контролю за дотриманням трудового законодавства Республіки Польща, тому доцільно перейняти її досвід у цій сфері з багатьох причин, які зазначено у цій статті: схожість моделей регулювання цієї сфери трудового законодавства, імплементація у структури та стандарти ЄС та реальна ефективність цього інституту. Варто перейняти широко ефективний інститут стратегічного планування діяльності органів контролю за дотриманням трудового законодавства, який дозволяє боротись з основними проблемами у перспективі, а завдяки поєднанню локального та централізованого методу контролю, який передбачає розроблення плану на всіх рівнях, розпочинаючи від центральної інспекції та закінчуючи розробленням плану на кожному конкретному підприємстві, вдається домогтися оптимального контролю у співвідношенні витрачених державних коштів та отриманого результату. Дуже ефективним є програми підвищення правосвідомості працівників та роботодавців, що дає результат, який включає в себе не тільки кількісне зменшення порушень, а й утворення громадянського суспільства, яке буде протидіяти таким порушенням. Впровадження цих систем дозволить більш ефективно використовувати бюджетні кошти та водночас отримувати значно більший соціальний та економічний результат.

Список використаних джерел

1. Програма з адміністрації та інспекції праці. Міжнародне бюро праці. Женева. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/instructionalmaterial/wcms_182976.pdf
2. Серета О.Г. Концептуальні Засади Державно-Правового Механізму Захисту Прав Працівників В Умовах Інтеграції України До Європейського Союзу: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 308 с.
3. Towards Safe, Healthy And Declared Work In Ukraine, Kyiv, July 8, 2020. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/projectdocumentation/wcms_751583.pdf
4. C121 – Labour Inspection Convention, Geneva, 1947 (No. 121). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C121
5. Програма Гідної Праці 2020–2024 Україна, Київ, 2020. URL: https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/decent-work-country-programmes/WCMS_774455/lang--uk/index.htm
6. Воропаєва Н.Г. Державний Та Громадський Нагляд І Контроль За Додержанням Законодавства Про Охорону Праці. Форум Права. 2013. № 3. С. 99–105. URL: http://NbuV.Gov.Ua/Ujrn/Fp_Index.Htm_2013_3_19
7. Мельник А.В. Адміністративно-Правові Засади Здійснення Нагляду І Контролю За Дотриманням Трудового Законодавства України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2019. 205 с.
8. Наказ Міністерства Економіки України «Про затвердження порядку впровадження електронного документообігу в системі управління охороною праці» № 839-21 від 28 Листопада 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1488-21#Text>
9. Байло О.В. Окремі питання організації державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю. *Правова держава*. 2021. № 41. С. 38-43. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/225578>
10. Костенко І.В. Державний контроль за додержанням законодавства про працю: наукові реалії сьогодення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 4. С. 103-106. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/254316/251547>
11. Karbowska S. Uprawnienia Inspektora Pracy W Zakresie Kontroli Przestrzegania Przepisów Dotyczących Bezpieczeństwa I Higieny Pracy Zeszyty Prawnicze. 2019. URL: <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/zp/article/download/5477/5010/>
12. Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2016 roku. Warszawa, 2017. URL:

<https://www.pip.gov.pl/pl/f/v/176401/sprawozdanie%202016.pdf>

13. Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy W 2011 Roku. Warszawa, 2012. URL: [http://orka.sejm.gov.pl/druki7ka.nsf/0/98459d56e8aed8d2c1257a2b0046fb86/\\$file/540.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/druki7ka.nsf/0/98459d56e8aed8d2c1257a2b0046fb86/$file/540.pdf)

14. Niedziński T. Opinia Prawna Na Temat: Prawno-Ustrojowy Status Państwowej Inspekcji Pracy A Skuteczność Jej Działania W Świetle Obecných Rozwiązań Krajowych I Europejskich. Październik. URL: <http://ww2.senat.pl/k7/dok/opinia/2009/oe84.pdf>

References

1. Program On Administration And Labor Inspection. International Labor Office. Geneva. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/instructionalmaterial/wcms_182976.pdf (in Ukrainian).

2. Sereda O.H. Conceptual Principles Of The State-Legal Mechanism Of Protection Of Workers' Rights In The Conditions Of Ukraine's Integration Into The European Union: dis. ... Dr. of legal sciences. Kharkiv, 2016. 308 p. (in Ukrainian).

3. Towards Safe, Healthy And Declared Work In Ukraine, Kyiv, July 8, 2020. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/projectdocumentation/wcms_751583.pdf

4. C121 – Labour Inspection Convention, Geneva, 1947 (№ 121). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C121

5. Dignified Labor Program 2020–2024 Ukraine, Kyiv, 2020. URL: https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/decent-work-country-programmes/WCMS_774455/lang--uk/index.htm (in Ukrainian).

6. Voropaieva N.H. State And Public Supervision And Control Of Compliance With Labor Protection Legislation. Law Forum. 2013. № 3. pp. 99–105. URL: http://Nbu.gov.ua/Ujm/Fp_Index.Htm_2013_3_19 (in Ukrainian).

7. Melnyk A.V. Administrative And Legal Principles Of Supervision And Control Of Compliance With Labor Legislation Of Ukraine: dis. ... Dr. of legal sciences: 12.00.07. Ternopil, 2019. 205 p. (in Ukrainian).

8. Order Of The Ministry Of Economy Of Ukraine "On Approval Of The Procedure For The Introduction Of Electronic Document Management In The Management System Of Labor Protection" № 839-21 of November 28, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1488-21#Text> (in Ukrainian).

9. Bailo O.V. Some issues of organization of state supervision (control) over compliance with labor legislation. *The legal state*. 2021. № 41. pp. 38–43. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/225578> (in Ukrainian).

10. Kostenko I.V. State Control Of Compliance With Labor Law: Scientific Realities Of Today. *Analytical and comparative law*. 2021. № 4. pp. 103–106. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/254316/251547> (in Ukrainian).

11. Karbowska S. Uprawnienia Inspektora Pracy W Zakresie Kontroli Przestrzegania Przepisów Dotyczących Bezpieczeństwa I Higieny Pracy Zszyty Prawnicze. 2019. URL: <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/zp/article/download/5477/5010/>

12. Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2016 roku. Warszawa, 2017. URL: <https://www.pip.gov.pl/pl/f/v/176401/sprawozdanie%202016.pdf>

13. Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy W 2011 Roku. Warszawa, 2012. URL: [http://orka.sejm.gov.pl/druki7ka.nsf/0/98459d56e8aed8d2c1257a2b0046fb86/\\$file/540.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/druki7ka.nsf/0/98459d56e8aed8d2c1257a2b0046fb86/$file/540.pdf)

14. Niedziński T. Opinia Prawna Na Temat: Prawno-Ustrojowy Status Państwowej Inspekcji Pracy A Skuteczność Jej Działania W Świetle Obecných Rozwiązań Krajowych I Europejskich. Październik. URL: <http://ww2.senat.pl/k7/dok/opinia/2009/oe84.pdf>

Olena SEREDA

Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of department, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8252-1963>

e-mail: osereda3@gmail.com

Bohdan KAZARIN

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8356-3703>

e-mail: Bogdan111111111122@gmail.com

Oleh KARAVANSKYI

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9017-0024>

e-mail: olegoleh1234@gmail.com

SUPERVISION AND CONTROL OVER COMPLIANCE WITH LABOR LEGISLATION: CURRENT STATUS AND PROSPECTS

The paper comprehensively examines the national system of labor inspection, its legal regulation in the legislation of Ukraine, the existing problems and activities of competent state bodies in this field, comparing with foreign experience and standards of the International Labor Organization. The ILO's key regulations in regulating labor inspection and requirements have been identified. The paper defines the tasks, areas of application of the mechanism of labor inspection in Ukraine, analyzes the difference between state and public control, as well as considers the organization and activities of the State Labor Service. In the course of the research, the normative legal acts regulating the mechanism of labor inspection, the procedure for carrying out measures of state supervision (control) in the field of labor were clarified. Based on the materials of case law and statistical data, the main problems in this area were identified, as well as their possible solutions. Particular attention is paid to the study of foreign experience on this issue, an example of which was the model of labor inspection in Poland, studied its structure, organization and competence. Long-term, long-term and annual programs of measures created by the Labor Inspectorate in Poland to ensure an effective system of prevention and prevention of violations of labor legislation are studied in detail. Control programs and other measures are also considered, which are carried out in a coordinated manner in accordance with specific rules, which allow to obtain results and formulate a plan of further actions.

Keywords: observance of labor legislation, labor inspection, International Labor Organization, supervisory and control bodies, ensuring labor rights

ДАЙДЖЕСТ НОВАЦІЙ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ОПОДАТКУВАННЯ

DIGEST OF INNOVATIONS OF LEGISLATION AND TAXATION

Основні засоби внесено до статутного капіталу

Північне міжрегіональне управління ДПС по роботі з великими платниками податків 28 червня 2022 р. повідомило, що порядок розрахунку амортизації основних засобів або нематеріальних активів для визначення об'єкта оподаткування наведено у п. 138.3 ст. 138 Податкового кодексу України (ПКУ).

Відповідно до п.п. 138.3.1 п. 138.3 ст. 138 ПКУ розрахунок амортизації основних засобів та нематеріальних активів здійснюється згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) або міжнародних стандартів фінансової звітності з урахуванням обмежень, встановлених п.п. 14.1.138 п. 14.1 ст. 14 розд. I ПКУ, п.п. 138.3.2 – 138.3.4 п. 138.3 ст. 138 ПКУ. У такому розрахунку застосовуються методи нарахування амортизації, передбачені П(С)БО.

Для розрахунку амортизації відповідно до положень п. 138.3 ст. 138 ПКУ визначається вартість основних засобів та нематеріальних активів без урахування їх переоцінки (дооцінки/уцінки), проведеної відповідно до П(С)БО.

Амортизація не нараховується за період невикористання (експлуатації) основних засобів у господарській діяльності у зв'язку з їх консервацією.

Згідно з п.п. 138.3.2 п. 138.3 ст. 138 ПКУ не підлягають амортизації та проводяться за рахунок відповідних джерел:

- вартість гудвілу;
- витрати на придбання/самостійне виготовлення невиробничих основних засобів, невиробничих нематеріальних активів;
- витрати на ремонт, реконструкцію, модернізацію або інші покращення невиробничих основних засобів, невиробничих нематеріальних активів.

Терміни «невиробничі основні засоби», «невиробничі нематеріальні активи» означають відповідно основні засоби, нематеріальні активи, не призначені для використання у господарській діяльності платника податку.

Нормами НП(С)БО 7 «Основні засоби», затвердженого наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 р. зі змінами та доповненнями та НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», затвердженого наказом Міністерства фінансів України № 242 від 18.10.1999 зі змінами та доповненнями, визначено відображення вартості основних засобів та нематеріальних активів, внесених до статутного фонду підприємства та нарахування амортизації на них.

П. 7 НП(С)БО 7 та п. 10 НП(С)БО 8 встановлено, що придбані (створені) основні засоби та нематеріальні активи зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

Первісною вартістю основних засобів, що внесені до статутного капіталу підприємства, визнається погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх

справедлива вартість з урахуванням витрат, передбачених п. 8 НП(С)БО 7 (абзац другий п. 10 НП(С)БО 7).

Відповідно до п. 8 НП(С)БО 7 первісна вартість об'єкта основних засобів складається з нижче перелічених витрат:

- суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.

Первісною вартістю нематеріальних активів, внесених до статутного капіталу підприємства, визнається погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість з урахуванням витрат, передбачених п. 11 НП(С)БО 8 (п. 14 НП(С)БО 8).

Абзацом першим п. 11 НП(С)БО 8 встановлено, що первісна вартість придбаного нематеріального активу складається з ціни (вартості) придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, в якому він придатний для використання за призначенням.

З урахуванням зазначеного, у податковому обліку не передбачено обмежень до нарахування амортизації на основні засоби та нематеріальні активи, внесені до статутного фонду підприємства, тому такі основні засоби та нематеріальні активи, які призначені для використання у господарській діяльності платника податку, підлягають амортизації згідно з п. 138.3 ст. 138 ПКУ.

Водночас амортизації підлягає погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість з урахуванням витрат, передбачених п. 8 НП(С)БО 7 та п. 11 НП(С)БО 8 (п. 10 НП(С)БО 7, п. 14 НП(С)БО 8).

Умови формування податкового кредиту в отриманні послуг від нерезидента за податкові періоди лютий-травень 2022 р. за відсутності можливості реєстрації податкової накладної в ЄРПН?

За статтею Головного управління ДПС в Івано-Франківській обл. від 29 червня 2022 р., за податкові періоди з лютого до травня 2022 р. за операціями з придбання послуг, що постачаються нерезидентами, місце постачання яких є митна територія України та за якими в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) не за-

реєстровано податкові накладні, платники податку – отримувачі таких послуг мають право на віднесення сум ПДВ за даними операціями до податкового кредиту відповідного звітного (податкового) періоду на підставі наявних у платника первинних (розрахункових) документів, складених платником податку за операціями з придбання таких послуг (п. 32 прим. 2 підрозд. 2 розд. XX ПКУ). Про це інформують в Головному управлінні ДПС в Івано-Франківській області.

Так, податковий кредит може бути сформований виключно у разі нарахування таким отримувачем послуг податкових зобов'язань з ПДВ та відображення їх у податковій декларації за відповідний звітний (податковий) період.

Як сформувати податковий кредит

На сайті «Загальнодоступного інформаційно-довідкового ресурсу ДПС України» було зауважено, що відповідно до п.п. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ платники податків, які мають можливість своєчасно виконувати податкові зобов'язання з дотримання термінів, зокрема, реєстрації у відповідних реєстрах податкових накладних, розрахунків коригування, звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання таких зобов'язань, граничний термін виконання яких припадає на період, починаючи з 24 лютого 2022 р. до 27 травня 2022 р. – дня набрання чинності Законом України № 2260-IX від 12 травня 2022 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану», за умови реєстрації такими платниками податкових накладних та розрахунків коригування в ЄРПН до 15 липня 2022 р.

У п.п. 69.1 прим. 1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ передбачено, що платники ПДВ зобов'язані забезпечити у строки, встановлені п.п. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ, реєстрацію податкових накладних та розрахунків коригування в ЄРПН, граничний термін реєстрації яких припадає на періоди, зазначені у п.п. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ, та уточнити (привести у відповідність) податковий кредит, задекларований платниками на підставі наявних у платника первинних (розрахункових) документів, з урахуванням даних податкових накладних та/або розрахунків коригування, зареєстрованих в ЄРПН.

У п.п. 69.9 п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПКУ передбачено, що для платників податків та контролюючих органів зупиняється перебіг строків, визначених податковим законодавством та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, крім:

- дотримання строків реєстрації податкових накладних, розрахунків коригування до них в ЄРПН, подання звітності, зокрема звітності, передбаченої п. 46.2 ст. 46 ПКУ, сплати податків та зборів платниками податків;
- строків проведення камеральних перевірок, складання актів, подання та розгляду заперечень, визначення грошових зобов'язань, прийняття, надсилання та оскарження податкового повідомлення-рішення за результатами камеральних перевірок, нарахування пені;

– строків проведення фактичних та документальних позапланових перевірок, складання актів, подання та розгляду заперечень, додаткових документів та пояснень, визначення грошових зобов'язань, прийняття, надсилання та оскарження податкового повідомлення-рішення, адміністративного арешту майна за результатами фактичних перевірок.

Крім того, відповідно до вимог п. 198.6 ст. 198 ПКУ, якщо платник податку не включив у відповідному звітному періоді до податкового кредиту суму ПДВ на підставі отриманих податкових накладних / розрахунків коригування до таких податкових накладних, зареєстрованих в ЄРПН, таке право зберігається за ним протягом 365 календарних днів з дати складення податкової накладної/розрахунку коригування.

Отже, якщо платником податку не сформовано податковий кредит на підставі наявних у платника первинних (розрахункових) документів за операціями, які відбулись в період лютий-травень 2022 р. та не подано декларації за вказані звітні періоди, то сума ПДВ, відображена у податкових накладних, складених за такими операціями та зареєстрованими постачальником в ЄРПН до 15.07.2022 р., може бути включена до складу податкового кредиту вказаних звітних періодів або наступних звітних періодів протягом 365 календарних днів з дати складання таких податкових накладних з урахуванням зупинення термінів, визначених п.п. 69.9 п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПКУ.

Чи можуть бути включені до обрахунку суми бюджетного відшкодування суми ПДВ, включені до складу податкового кредиту за операціями з придбання товарів, знищених внаслідок бойових дій та як використовуються такі суми ПДВ?

У Головному управлінні ДПС в Івано-Франківській обл. інформують, що відповідно до п.п. 69.29 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ суми ПДВ, включені до складу податкового кредиту у здійсненні операцій з придбання товарів, які у подальшому знищено, (втрачено) внаслідок дії обставин непереборної сили у період дії воєнного стану, не включаються до обрахунку суми бюджетного відшкодування.

Такі суми ПДВ, зараховуються до складу податкового кредиту наступного звітного (податкового) періоду до їх повного погашення за рахунок податкових зобов'язань.

З 1 січня 2023 р. діятиме нова форма податкової декларації про майновий стан і доходи

Починаючи з 1 січня 2023 р. в Україні діятиме нова форма податкової декларації про майновий стан і доходи та інструкція з її заповнення. Нововведення передбачено наказом Міністерства фінансів України № 143 від 17.05.2022.

До податкової Декларації додано нові додатки.

Зокрема:

- «Додаток Ф4» – розрахунок податкових зобов'язань з податку на доходи фізичних осіб та військового збору, оподатковуваних доходів від продажу протягом податкового року об'єкта(ів) нерухомого та/або рухомого майна;
- «Додаток МПЗ» – розрахунок загального мінімального податкового зобов'язання за податковий рік,

що розраховується фізичним особами-підприємцями (крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування) – власниками, орендарями, користувачами на інших умовах (зокрема на умовах емфітевзису) земельних ділянок, віднесених до сільськогосподарських угідь.

Відповідальність за заниження податкового зобов'язання

Головне управління ДПС в Івано-Франківській обл. інформувало, що у разі заниження платником у податковій декларації з податку на прибуток підприємств за I кв. 2022 р. податкового зобов'язання з податку на прибуток підприємств та самостійного виправлення в уточнюючому розрахунку до такої податкової декларації за цей період у податкових періодах до 25 липня 2022 р., то такий платник звільняється від штрафів та пені.

Зауважимо, що таке звільнення від відповідальності не застосовується до платника податків у разі виправлення помилок за звітний період – 2021 р.

Нагадаємо, що Законом України № 2260-IX від 12 травня 2022 р. визначено, що у разі самостійного виправлення платником податків у податкових періодах до 25 липня 2022 р. з дотриманням порядку, вимог та обмежень, зазначених ст. 50 ПКУ (№ 2755-VI від 02 грудня 2010 р.), помилок, що призвели до заниження податкового зобов'язання у звітних (податкових) періодах, що припадають на період дії воєнного стану, такі платники звільняються від нарахування та сплати штрафних санкцій та пені.

Чи може платник податку повернути на рахунок у системі електронного адміністрування ПДВ надміру сплачену суму податку, яка виникла у зв'язку з уточненням показників податкової звітності?

У разі виникнення надміру сплаченої суми податкових зобов'язань з ПДВ, що виникла у зв'язку з уточненням показників податкової звітності та зарахована до бюджету з рахунку в системі електронного адміністрування ПДВ (далі – електронний рахунок), – платник податку може повернути таку суму на електронний рахунок, якщо така сума зарахована до бюджету з електронного рахунку.

У п. 43.3 ст. 43 ПКУ встановлено, що обов'язковою умовою для здійснення повернення сум грошового зобов'язання та пені є подання платником податків заяви про таке повернення (крім повернення надміру утриманих (сплачених) сум податку з доходів фізичних осіб, які повертаються контролюючим органом на підставі поданої платником податків податкової декларації за звітний календарний рік за результатами проведення перерахунку його загального річного оподатковуваного доходу) протягом 1095 днів від дня виникнення помилково чи надміру сплаченої суми.

Затвердження форми Звіту про контрольовані іноземні компанії

На офіційному вебпорталі ДПС України розміщено проєкт наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, Порядку заповнення Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту

про контрольовані іноземні компанії і подання до контролюючого органу та змін до форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємств» (далі – проєкт наказу).

Зауваження та пропозиції до проєкту наказу від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань приймаються протягом одного місяця від дати його розміщення на офіційному вебпорталі ДПС на адреси розробника: поштову (Львівська площа, буд. 8, Київ, 04655), а також на поштову адресу Державної регуляторної служби України (вул. Арсенальна, буд. 9/11, м. Київ, 01011).

Зміни до ПКУ та інших законів України

27 червня 2022 р. у ВРУ зареєстровано законопроєкт №7493 "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо врегулювання процедури узгодження бюджетного відшкодування податку на додану вартість за періоди до серпня 2022 року та впровадження фіксації технічними приладами та/або технічними засобами окремих фактів, що є підставами для анулювання ліцензій на оптову і роздрібну торгівлю алкогольними напоями, тютюновими виробами, рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, пальним".

Як було сказано у пояснювальній записці, суть законопроєкту полягає у:

- врегулюванні технічних неузгоджень ПКУ стосовно можливості податкових органів здійснювати камеральні та документальні перевірки з питань бюджетного відшкодування ПДВ за періоди до лютого 2022 р.;

- встановленні запобіжень від потенційно незаконних дій службових осіб податкових органів з безпідставного анулювання ліцензій на оптову та роздрібну торгівлю підакцизними товарами за окремими фактами.

- забезпеченні справедливої підходу до здійснення камеральних і документальних перевірок з питань бюджетного відшкодування ПДВ за періоди лютий-липень 2022 року.

Законопроєктом №7493 пропонуються:

1. Зміни у ПКУ:

- виключити перше речення абзацу першого п. 69.11 підрозд. 10 розд. XX ПКУ про зупинення до 21 липня 2022 р. дії пунктів 200.10-200.12 ПКУ. До речі, цим реченням визначено терміни проведення таких перевірок та процедури відшкодування;

- встановити окремі періоди для проведення податкових камеральних перевірок пдеклараций з ПДВ та уточнюючих розрахунків до них за звітні податкові періоди лютий-липень 2022 р. А точніше за звітні податкові періоди:

- лютий 2022 р. – розпочинаються 21 липня 2022 р. та завершуються не пізніше 3 серпня 2022 р.;

- березень 2022 р. – розпочинаються 4 серпня 2022 р. та завершуються не пізніше 17 серпня 2022 р.;

- квітень 2022 року – розпочинаються 18 серпня 2022 р. та завершуються не пізніше 31 серпня 2022 р.;

- травень 2022 р. – розпочинаються 1 вересня 2022 р. та завершуються не пізніше 14 вересня 2022 р.;

- червень 2022 р. – розпочинаються 15 вересня 2022 р. та завершуються не пізніше 28 вересня 2022 р.;

- липень 2022 р. – розпочинаються 29 вересня 2022 р. та завершуються не пізніше 12 жовтня 2022 р.

2. Також внести зміни до Закону № 481/95-ВР:

– внести зміни до ст. 15 шляхом викладення у новій редакції абзаців 12-го та 14-го ч. 52 про впровадження фіксації технічними приладами та/або технічними засобами окремих фактів, що є підставами для анулювання ліцензій на оптову і роздрібну торгівлю алкогольними напоями, тютюновими виробами, рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, паливом.

У разі прийняття цей Закон набере чинності з дня, наступного за днем його опублікування. З 29 червня 2022 р. законопроект № 7493 опрацьовується у комітеті.

Внесення змін до ПКУ про перегляд окремих пільг з оподаткування.

1 липня 2022 р. набув чинності Закон № 2325, який скасовує пільги зі сплати ПДВ, акцизу та ввізного мита на імпортовані товари (крім палива) і відновлює оподаткування транспортних засобів.

30 червня 2022 р. Президент України підписав Законопроект № 7418, яким передбачено зміни до ПКУ та інших законодавчих актів України про перегляд окремих пільг з оподаткування.

Законом скасовуються пільги зі сплати ПДВ, акцизу та ввізного мита на імпортовані товари (крім палива) і відновлюється оподаткування транспортних засобів, що ввозяться громадянами, та товарів, що ввозяться платниками єдиного податку (ЄП) I-III групи, а також надає Уряду можливість встановлювати дзеркальні пільги на мита на іноземних товари, які звільнені з боку торговельних партнерів для України.

Як повідомив народний депутат Ярослав Железняк, для підприємств, які ввозили, було відсутнє мито на товари. Для спрощенців, відсутнє і мито, і ПДВ.

За період квітень-червень 2022 р. завезено загалом біля 1,208 млн тон на суму 3,3 млрд дол. Орієнтовна сума наданої податкової та митної пільги на товари – 15,8 млрд грн.

До п'яти найбільш завезених «спрощеннями» товарів, відносяться: мобільні телефони (128 млн дол), помідори (40 млн дол), трактори (35 млн дол), свинина (31 млн дол), шини (29 млн дол).

ДПСУ оновила «Єдине вікно подання електронної звітності»

Державна податкова служба (ДПС) України на своєму вебсайті виклала оновлення до спеціалізованого клієнтського програмного забезпечення для формування та подання звітності до «Єдиного вікна подання електронної звітності» до версії 1.30.8.0 станом на 17.06.2022 р.

З метою забезпечення приймання та оброблення форм електронних документів, які доопрацьовано згідно з вимогами Порядку подання ДПС України інформації з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків про доходи фізичних осіб на запити Національного антикорупційного бюро України, затвердженого наказом Міністерства фінансів України, Національного антикорупційного бюро України №433/105 від 29.07.2021 р. та Порядку надання ДПС України інформації з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків про доходи фізичних осіб на запити Державного бюро розслідувань, затвердженого наказом Міністерства фінансів України, Державного бюро розслідувань №557/555 від 22.10.2021 р. додано нові версії документів:

– J1603502 – *Запит на отримання інформації з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків* про джерела та суми доходів, отриманих фізичними особами від податкових агентів, та/або суми доходів, отриманих самозайнятими особами, а також суму річного доходу, задекларованого фізичною особою в податковій декларації про майновий стан і доходи;

– J1703502 – *Відповідь на запит*. Відомості з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків про суми доходів, нарахованих фізичній особі податковим агентом, та/або суми доходів, отриманих самозайнятими особами, а також суму річного доходу, задекларованого фізичною особою в податковій декларації про майновий стан і доходи

Оптимізація трудових відносин з липня 2022 р.

Проект Закону про внесення змін до деяких законів України про оптимізацію трудових відносин №7251 прийнято на другому читанні. Як повідомив у своєму офіційному телеграм каналі народний депутат Ярослав Железняк, 262 народних депутати проголосували за ухвалення Закону.

Як відомо, Закон набере чинності з дня, наступного за днем його опублікування. На даний момент Закон передано на підпис Президенту України.

На жаль, кінцевий текст Закону поки не оприлюднено, **але основні зміни, передбачені законопроектом, є відомими.**

В наш військовий час у більшості роботодавців з'являються питання про розірвання трудових договорів. Тому відповідно до законопроекту буде можливим такий варіант, як розірвання трудових відносин у випадку відсутності працівника на роботі та інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці.

Запровадити додаткову підставу для звільнення працівника – неможливість забезпечувати працівникові умови праці, внаслідок того, що необхідні для виконання роботи зазначеним працівником виробничі, організаційні, технічні потужності, засоби виробництва або майно власника, або уповноваженого ним органу знищені в результаті бойових дій, а також ввести особливий порядок вивільнення таких працівників.

Уточнено порядок та умови застосування механізму призупинення дії трудового договору, враховуючи виявлені непорозуміння стосовно підстав та мети його впровадження, а також уникнення можливих ризиків зловживань з боку роботодавців та забезпечення трудових гарантій працівників в умовах воєнного стану.

Також враховуючи військовий стан, дуже незручно працювати очно. Існує багато працівників, що вимушено залишили свої робочі місця та працевлаштовуватись на іншій роботі. Законопроект є способом прискорення переходу до обліку трудової діяльності працівника в електронній формі, визначається поняття сумісництва, що забезпечить можливість працівникам, на законній підставі, працювати віддалено.

Враховуючи ймовірні труднощі з виплатою заробітної плати, коли велика кількість працівників знаходиться у відпустках без збереження заробітної плати або взагалі призупиненими трудовими договорами, на цей період будуть скасовані окремі обмеження, передбачені законодавством у сфері запобігання корупції про зайняття іншою оплачуваною або підприємни-

цькою діяльністю.

Врегулюється питання оплати додаткової відпустки окремим категоріям громадян та постраждалим учасникам Революції Гідності. Ці кошти будуть відшкодовуватись за рахунок коштів підприємств, призначених на оплату праці, або за рахунок коштів фізичної особи, в якій працюють за трудовим договором працівники. До речі, у зв'язку зі збільшенням категорій осіб, які мають право на використання зазначеної відпустки, пропонується зменшити її тривалість з 14 до 7 календарних днів.

З приводу повідомлень та документів з питань трудових відносин: накази та розпорядження власника або уповноваженого ним органу можуть здійснюватися та вестися в електронній формі з використанням технічних засобів електронних комунікацій або шляхом відправлення електронних носіїв, на яких записано цей документ, відповідно до законодавства у сфері електронного документообігу.

Усувається стара законодавча прогалина стосовно порядку припинення трудового договору з працівником або фізичною особою, яка використовує найману працю у разі їх смерті, визнання судом безвісно відсутніми або оголошення померлими.

З метою справедливого підходу до нарахування компенсації за невикористану відпустку пропонується виключити зі ст. 81 та ч. 3 ст. 83 КЗпП (передбачається право працівника в умовах переведення на інше підприємство), перевести грошову компенсацію за невикористані ним дні щорічної відпустки на інше підприємство, в установу, організацію. Внесення таких самих змін поки тільки пропонується до Закону «Про відпустки».

Встановлюється чітко визначений строк, коли має бути виплачена заробітна плата за час відпустки, а саме не пізніше останнього дня, що передує дню початку відпустки (з урахуванням норм Конвенції МОП №132).

Передбачається відшкодування працівникам та роботодавцям пов'язаних з трудовими відносинами грошових сум, втрачених внаслідок збройної агресії. З цією метою заплановано розроблення окремого механізму.

Ст. 9 Закону «Про відпустки» (у частині зарахування стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку) доцільно привести відповідно до ст. 119 КЗпП стосовно працівників, які призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб з числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, оскільки ст. 119 КЗпП не містить норми про збереження в період військової служби щорічної основної відпустки за вказаними працівниками.

Так, Законом врегульовано окремі питання виплати грошової компенсації за невикористані працівником дні щорічних відпусток. Також з'являється таке поняття, як «додаткова батьківська відпустка». У разі смерті одного з батьків, через входження до складу спадщини, працівник матиме законну відпустку.

З метою усунення юридичних невизначеностей та подолання практичних прогалин у правозастосуванні, вносяться зміни до Закону №2136-IX. Конкретизовано порядок регламентації робочого часу та часу відпо-

чинку у період дії воєнного часу, зокрема, відносно категорій працівників, яким може бути збільшено тривалість роботи впродовж тижня, відновлено механізм оплати праці за роботу у вихідний день, уточнено порядок надання щорічної основної відпустки. Також акцентовано увагу на тому, що запровадження подовженої тривалості роботи є правом, а не обов'язком роботодавця.

Авжеж, для слідуванням за виконанням вище перелічених правил, з метою захисту трудових прав працівників, вносяться зміни до Закону №2136-IX, які дадуть змогу здійснювати позапланові заходи державного контролю за додержанням законодавства про працю.

У податковій декларації якого звітного періоду може бути включена до податкового кредиту сума ПДВ, за операціями за період лютий-травень 2022 р., якщо платник податку – покупець не сформував податковий кредит на підставі наявних...

У зв'язку з тим, що відбувається, з приходом подання декларацій, у платників ПДВ з'явилося питання:

«У податковій декларації якого звітного періоду може бути включена до податкового кредиту сума ПДВ, за операціями, які відбулись в період з лютого до травня 2022 р., якщо платник податку – покупець не сформував податковий кредит на підставі наявних первинних документів та не подав звітність за ці періоди, а податкові накладні за такими операціями зареєстровані постачальником в ЄРПН до 15.07.2022 р.?».

Відповісти на це питання взялась ДПС України. Там нагадали, що відповідь треба шукати у п. 32 прим. 2 підрозд. 2 розд. XX ПКУ (№ 2755-VI від 02 грудня 2010 р.).

За податкові періоди у вигляді місяців, починаючи з лютого до травня 2022 р., за операціями з придбання товарів чи послуг (за якими в ЄРПН постачальниками не зареєстровано податкові накладні та/або розрахунки коригування до них) платники податку мають:

– включати до складу податкового кредиту звітного періоду суми ПДВ, сплачені або тільки нараховані у складі вартості придбаних товарів/послуг, на підставі наявних у платника первинних документів, складених чи отриманих платником податку за операціями з придбання товарів/послуг відповідно до Закону № 996 (Якщо бути точніше, Закон № 996 – Закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 року «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» із змінами і доповненням);

– платники податку мають право на віднесення сум податку до податкового кредиту відповідного звітного періоду, на підставі наявних у платника первинних (розрахункових) документів, складених чи отриманих платником податку за операціями з придбання послуг, відповідно до Закону № 966. Відбувається це в тому випадку, якщо отримувачі послуг, що постачаються нерезидентами, місце постачання яких розташоване на митній території України, у разі нарахування таким отримувачем послуг ПДВ у складі податкових зобов'язань, визначених у податковій декларації за відповідний звітний (податковий) періоду.

Згідно до п.п. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Пе-

рехідні положення» ПКУ платники податків, які мають можливість своєчасно виконувати податкові обов'язки з дотримання термінів, зокрема, реєстрації у відповідних реєстрах податкових накладних, розрахунків коригування, звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання таких обов'язків, граничний термін виконання яких припадає на період починаючи з 24 лютого 2022 р. до дня набрання чинності Законом № 2260-IX, але за умови реєстрації такими платниками податкових накладних та розрахунків коригування в ЄРПН в термін до 15 липня 2022 р.

У п.п. 69.1 прим. 1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ передбачено, що платники ПДВ зобов'язані забезпечити у строки, встановлені п.п. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ, реєстрацію податкових накладних та розрахунків коригування в ЄРПН, граничний термін реєстрації яких припадає на періоди, зазначені у п.п. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПКУ, та уточнити податковий кредит, задекларований платниками на підставі наявних у платника первинних документів, з урахуванням даних податкових накладних та/або розрахунків коригування, зареєстрованих в ЄРПН.

У п.п. 69.9 п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПКУ передбачено, що для платників податків та контролюючих органів зупиняється перебіг строків, визначених податковим законодавством та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, крім:

дотримання строків реєстрації податкових накладних, розрахунків коригування до них в ЄРПН, подання звітності, зокрема звітності, передбаченої п. 46.2 ст. 46 ПКУ, сплати податків та зборів платниками податків;

строків проведення камеральних перевірок, складання актів, подання та розгляду заперечень, визначення грошових зобов'язань, прийняття, надсилання та оскарження податкового повідомлення-рішення за результатами камеральних перевірок, нарахування пені;

строків проведення фактичних та документальних позапланових перевірок, складання актів, подання та розгляду заперечень, додаткових документів та пояснень, визначення грошових зобов'язань, прийняття, надсилання та оскарження податкового повідомлення-рішення, адміністративного арешту майна за результатами фактичних перевірок.

Крім того, відповідно до вимог п. 198.6 ст. 198 ПКУ, якщо платник податку не включив у відповідному звітному періоді до податкового кредиту суму ПДВ на підставі отриманих податкових накладних / розрахунків коригування до таких податкових накладних, зареєстрованих в ЄРПН, таке право зберігається за ним протягом 365 календарних днів з дати складання податкової накладної/розрахунку коригування.

Отже, якщо платником податку не сформовано по-

датковий кредит на підставі наявних у платника первинних (розрахункових) документів за операціями, які відбулись протягом лютого – травня 2022 р. та не подано декларації за вказані звітні періоди, то сума ПДВ, відображена у податкових накладних, складених за такими операціями та зареєстрованими постачальником в ЄРПН до 15.07.2022 р., може бути включена до складу податкового кредиту вказаних або наступних звітних періодів протягом 365 календарних днів з дати складання таких податкових накладних з урахуванням зупинення термінів, визначених п.п. 69.9 п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПКУ.

Обов'язкова реєстрація ПН та РК за лютий-травень 2022 року до 15 липня.

Міністерство Фінансів України 10 червня 2022 р. опублікувало статтю із роз'ясненням про застосування штрафних санкцій за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних (ПН) та розрахунків коригування (РК), складених за період 01-31 травня 2022 р.

Законом України № 2260-IX від 12 травня 2022 р. (далі – Закон № 2260) внесено зміни, зокрема до п.п. 69.1 п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПКУ, та доповнено п.п. 69.11.

Зазначеними змінами для платників ПДВ, які мають можливість виконувати свої податкові обов'язки, встановлюються нові строки виконання тих податкових обов'язків, які за загальними правилами повинні були виконані у лютому – травні 2022 р., зокрема ПН та РК в ЄРПН, подання податкової звітності, сплата податків і зборів.

Так, платники ПДВ зобов'язані до 15 липня 2022 р. зареєструвати ПН та РК в ЄРПН, складені за операціями з постачання товарів і послуг здійсненими протягом лютого-травня 2022 р.

Зазначимо, що фінансова відповідальність буде застосовуватись до платників податків, які мали можливість, але не виконали у строки встановлені Законом № 2260 свої податкові обов'язки, строк виконання яких за загальними правилами припадав на податкові періоди лютий-травень 2022 р. Тобто штрафувати будуть за нереєстрацію до 15 липня 2022 року ПН та РК в ЄРПН та/або за неподання до 20 липня 2022 р. податкової звітності та/або за несплату не пізніше 31 липня 2022 р. податків та зборів.

Тобто Закон № 2260 звільнив від відповідальності платників податків, які мають можливість виконувати податкові обов'язки, якщо вони зареєструють зазначені податкові накладні та розрахунки коригування в ЄРПН до 15 липня 2022 р., до 20 липня 2022 р. податують відповідну податкову звітність та не пізніше 31 липня 2022 р. сплатять відповідні податки та збори.

підготувала Поліна Курнаєва